

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Lektor: dr. Eperjessy Ernő
Rajz: Kozár Mária
Az Országos Szlovén Önkormányzat közreműködésével

KÖRTÁNC FÜZETEK

Kozár Mária–Mukics Ferenc

MAGYARORSZÁGI SZLOVÉNEK

MD 65.929

1998

Budapest

1998

TARTALOM

Tartalom	2
A szerkesztő előszava	3
A magyarországi szlovén néptöredék és szórvány	3
A szlovén nép eredete	4
A szlovének letelepedése Magyarországon	4
A kereszténység felvétele	4
Ezeréves szó	4
A magyarok és a szlávok első találkozása	5
A magyar honfoglalás	5
Szláv/szlovén jövevényszavak a magyarban	5
Megyék és egyházmegyék	5
Az első okleveles adatok	6
Reformáció	6
A szentgotthárdi csata	7
Menekülés Somogyba	7
Ellenreformáció	7
Az első nyomtatott könyv	8
Küzmics István	8
A szombathelyi püspökség	8
Küzmics Miklós	9
A jobbágyság élete	9
Kántorkönyvek	9
Kossics József	9
A szlovének és 1848	10
Kardos János	10
A századforduló	10
A magyarosítási törekvések	10
Kivándorlás	11
Az első világháború	11
Trianon	12
A két világháború között	12
Pável Ágoston	12
A második világháború	13
A „vendérgérés” felelevenítése	13
Földosztás	13
Kitelepítések és elvándorlás	14
1956. és utána	14
Az utolsó szlovén pap	14
Szlovének a Magyar Köztársaságban	14
A magyarországi szlovének hagyományos kultúrája	15
Gazdálkodás	16
Kézműipar és háziipar	17
A tyúkász	19
Település és építkezés	19
Jellegzetes ételek és italok	19
Az öltözködés	21
Család, rokonság, társadalom	21
Játékok	22
A naptári év szokásai	22
Az emberi élet fordulói	24
Néphit	25
Folklór	26
Interetnikus kapcsolatok	26
Fogalomtár	27
Ajánlott irodalom	27

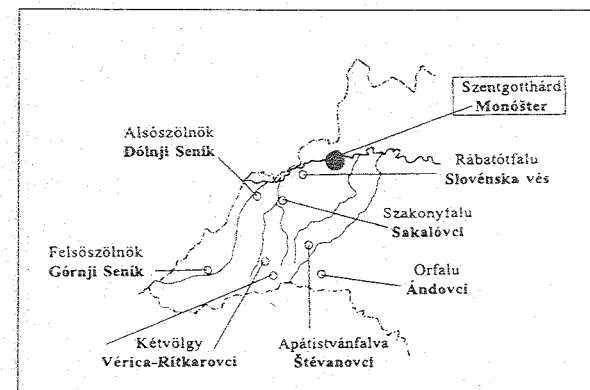
A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA

Ennek a füzetnek nem feladata a problémák keresése, sokkal inkább ismereteink gazdagítása, a köztünk, a velünk együtt élő szlovén honfitársaink története, néprajza, mesevilága. Célunk, hogy féltetve mindenfajta előítéletet, keressük meg egymásban a hiteleset, induljunk ki abból: ilyenek is lehetnénk. Minden ember, nép, népcsoport, akiket megkülönböztet származása, neveltetése, vallása magában hordozza a közös emberit. A Kárpát-medencében élők egyik csoportját, a 92 ezer négyzetkilométeren lakókat úgy hívjuk: magyarok. A hazát, a nemzetet. És hazánk tagjai mind azok, akik nyelvünket beszélik, országunkat gazdagítják, e föld született vagy választott gyermekei. Például a szlovének. E dolgozatban róluk, magunkról beszélünk.

A MAGYARORSZÁGI SZLOVÉN NÉPTÖREDEK* ÉS SZÓRVÁNY*

A magyar állam területén a 10. századi megalapításától nem magyar népek is éltek. Bizonyossággal őshonosnak ismerik el a kutatók, nyugaton a szlovéneket, északnyugaton a szlovákokat. A ma Magyarországon élő *nemzeti kisebbségek többsége a 17. és 18. században telepedett itt le* azokon a területeken, amelyek a török uralom alatt (1526–1686) elnéptelenedtek. Az *Oszták–Magyar Monarchia* belül (1867–1918) a Magyar Királyság 45,5 %-ot kitevő nem magyar lakossággal (1910) – többnemzetiségű volt.

Az *első világháború* után a magyarországi nemzeti kisebbségek száma erősen csökkent, s a csökkenés a második világháború után folytatódott. Az első esetben a trianoni békeszerződés (1920) miatt, negyedszázad múltán pedig a kitelepítés és lakosságcsere, valamint az önkéntes elvándorlás miatt. A magyarországi szlovének többsége ma a **Vas megyei Szentgotthárdon/Monóster**, a hozzácsatolt Rábatótfaluban/Slovenska vés, és a **hat környező községben**: Felsőszőlőn/Gornji Senik, Alsószőlőn/Dolnji Senik, Szakonyfalun/Sakalóvci, Apátistvánfalva/Števanovci, Orfalun/Andovci, Kétyölgy/Verica-Ritkarovci él.

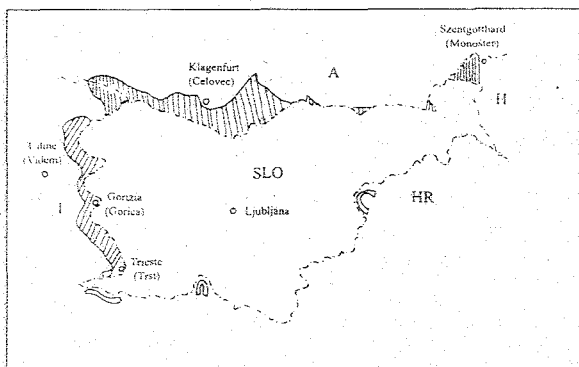

A Szentgotthárd környéki szlovén falvak

Ezen kívül Szombathelyen, Mosonmagyaróváron, Budapesten és szétszórva Magyarországon egész területén laknak még szlovének. Számuk Magyarországon 5000 fő.

A magyarországi szlovének *etnikailag* a Szlovén Köztársaságban, az osztrák Karintiában* és Stájerországban*, az olaszországi határmenti tartományokban, illetve szerte a világon élő hárommilliónyi szlovénységhez tartoznak.

* lásd a Fogalomtárban a könyv végén
+ a szlovén betűk kiejtése: š-s, ž-cs, ž-zs

A határon túli szlovének

A SZLOVÉN NÉP EREDETE

A szláv népek nyelve az indoeurópai nagy nyelvcsaládhoz tartozik. A mai szláv népek a korai középkorban közös őslav nyelvet beszélő, három indoeurópai törzs — a szlávok, antok, venétek — leszármazottai. Őshazájuk a Kárpátoktól északra és a Balti-tengertől délre, nagyjából a Visztula folyó tájékán volt.

A mai déli szlávok (horvátok, szerbek, montenegróiak, makedónok, bolgárok) a 6. és a 7. század folyamán vándoroltak a Balkánra. A szlovének ősei 550 körül érkeztek arra a területre, ahol a szlovén etnikum* ma is él Szlovéniában, és a határain átnyúló területeken.

A SZLOVÉNEK LETELEPEDÉSE MAGYARORSZÁGON

A mai Vas megyei szlovének elődei — a Rába és a Dráva közötti vidéken — a 6. század második felében az avarokkal együtt telepedtek le. A 8. században ez a vidék a frankok uralma alá került, akik az avarokat elűzték és a 9. században Karantániából* az ő helyükre is szlovéneket telepítettek.

A vidék lakói a század második felében Pribina (847-861) és Kocel (861-874) alsó-pannóniai szláv fejedelemségének alattvalói voltak.

A KERESZTÉNYSÉG FELVÉTELE

A Rába és a Mura között élő szlovéneket elsőben Nagy Károly salzburgi püspökei kezdték keresztény hitre téríteni a 8. században. A hittérítés Pribina és Kocel uralkodásának idején (9. század) is folytatódott. II. Adorján pápa 869-ben Metódot*, a szlávok apostolát nevezte ki a pannóniai szlávok érsekévé.

„A keresztény hitre a szlovének nem egyszerre, egy hittérítő által, hanem több alkalommal, több pap tanítása által tértek át ... Pribina papokat kért a salzburgi püspöktől, akik a szlovén lakosságot keresztény hitre oktatták és megkelesztették. Ezek a szlovéneknek szlovénül prédikáltak a keresztény igazságról, és ezért apostoli ténykedésük nyomán az egyszerű emberek többsége keresztény lett ... Pribina fia Kocel is jó, gondoskodó ura volt az itteni szlovéneknek ... a Rába és Mura közti lakó szlovénekhez eljárni télen vadászni. Itt még sok pogány volt, akiknek több feleségük volt, ezért nem veték fel a kereszténységet. Ezeket szép szóval térítette a keresztény hitre, akik pedig már előbb katolikusok lettek, azokat megdicsérte, bátorította és megerősítette hitükben ... Első katolikus templomaink kicsik voltak és fából épültek, mivel kevés volt a hívő, az ács és a pénz ... Domobokon álltak ... vagy a falun kívül, hogy a tűzvészről védve legyenek ... A nagyon régi templomok kör alakúak voltak, jelképezve az ember földi szenvedéseinek koronáját, illetve koszorúját.” (Kossics József)

EZERÉVES SZÓ

Ebből a korból őrizte meg a szájhagyomány a „*mrski* = gyűlöletes, utálatos” szót a vasi szlovén nyelvújításban. A szó a legrégebb szlovén, ún. II. Freisingi nyelvemlékben szerepel.

„Ha ősiünk nem esett volna bűnbe, akkor örökké élt volna ... Azért vessük el ezeket a gyűlöletes ördögi cselekedeteket és peddig: a bálványimádást, felebarátaink rágalmozását, a lopást, a gyilkolást, a paráználkodást, az eskü megszegését...”

A bűnről és bűnhődésről szóló prédikációt valószínűleg a Karantániából a 9. században Alsó-Pannóniába települt szlovének hozták magukkal, s Metód és tanítványai is használták. A vasi szlovének elődei a Metód-tanítványok prédikációjából ismerték meg, s adták tovább, őrizték meg a mai napig ezt a több mint ezer éves szót – a „*grdi mrski* = ronda utálatos” állandó szóösszetételben.

A MAGYAROK ÉS A SZLÁVOK ELSŐ TALÁLKOZÁSA

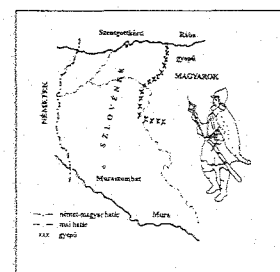
A magyarok még a Kárpát-medencébe érkezésük előtt találkoztak Cirillel és Metóddal, a szlávok apostolaival. A Cirill életéről szóló legenda szerint a találkozásokkor „... rajtaütöttek a farkasokként üvölő magyarok, meg akarván ölni őt.

Ő azonban nem rettent meg, imáját se hagyta abba, csupán Kyrie eleison! kiáltott, mert már befejezte az ájtatosságot.

A magyarok szemügyre vévén őt, isteni parancsra lecsillapodtak, és elkezdtek előtte hajlongani, s bölcs inteimeit meghallgatván, szabadon engedték egész kíséretével.”

Metód életéről szóló legenda is megemlíti 864 őszén a Duna középső folyásánál a szláv apostolnak egy magyar fejedlemmel való találkozását, aki tisztelettel fogadta és beszélt vele. Amikor elbúcsúztak, megcsókolta, gazdagon megajándékozta, és ezt mondta: „Emlékezz meg rólam, újszülöttem méltó atyám, imáidban mindenkor.”

A MAGYAR HONFOGLALÁS

Szlovének a határvédő sáv (gyepűlve) területén

A Kárpát-medencében 896-ban letelepedett magyarok különböző népeket találtak itt. Az alsó-pannóniai szlávok nagy része már az Árpád-kor végére beolvadt a magyarságba.

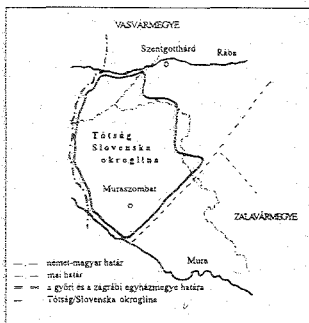
Kisebb részük a nyugati határvédő sáv (gyepűlve) területére szorult, s több mint egy évezrede – őslakosként – folyamatosan együtt él a magyarsággal. A mai Vas megyei szlovének a pannóniai szlávok utódai.

SZLÁV/SZLOVÉN JÖVEVÉNYSZAVAK A MAGYARBAN

A honfoglaló magyarok a Kárpát-medencében a földművelés tárgyában az itt élő szlávoktól, köztük a szlovénektől több, mint 500 szláv/szlovén szót átvettek. Például: brana = borona, grablje = gereblye, jarem = járom, jasli = jászol, kokoly - konkoly, kosa = kasza, len = len, lopata = lapát, sliva = szilva, illetve más szavakat: golob = galamb, kovač = kovács, sreda = szerda, četrtek = csütörtök, petek = péntek, pekel = pokol stb.

MEGYÉK ÉS EGYHÁZMEGYÉK

A nyugati határ menti védősáv (gyepűlve) a Rába és a Mura között magyar fennhatóság alá tartozott ugyan, de csak a 11. század végén került Vas és Zala vármegyékhez (1091), illetve a zágrábi (1094) és győri (1176) püspökséghez.

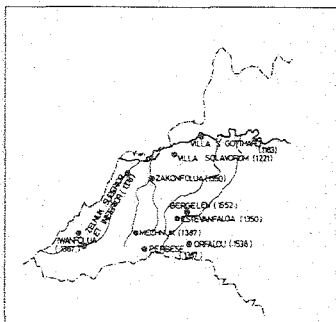
A tótsági esperesség

A Vas vármegyében élő, s a győri egyházmegyéhez tartozó szlovén hívek által lakott vidék (esperesség) a katolikus egyháztól a „Tótság” (Slovenska okroglina) nevet kapta. A magyarok vagy ezer évig „Tótoknak” hívtak minden szláv népet, később csak azokat, akik magukat szlovéneknek nevezték: a Vas és Zala megyei szlovéneket, a felső-magyarországi szlovákokat, a 16. század végéig a szlávónai horvátokat is.

AZ ELSŐ OKLEVELES ADATOK

Szentgotthárd (Monaster) első okeveles említése a cisztercita* apátság alapításának évével (1183) esik egybe. III. Béla azzal a céllal alapított itt apátságot, hogy a szerzetesek a ritkán lakott határ menti védősávot megműveljék és ehhez munkaerőt telepítsenek ide. A már itt élő és betelepített szlovén lakosság az apátság majorjaiból hozta létre azokat a szlovén településeket, melyek Szentgotthárd környékén a mai napig megvannak.

A mai Szentgotthárd környéki szlovén falvak első okleveles említése – a szentgotthárdi cisztercita apátság, a Széchy és a Batthyány nagybirtokos család jobbágyfalvaiként – a 13-16. század közé esik.

Az első okleveles adatok

Rábatótfalut 1221-ben (az Aranybulla előtt egy évvel) Villa Sclavorumként jegyezték fel. Ekkor kezdték meg Jácson bencés monostor építését (befejezték 1256-ban).

Szakonyfalva (Zakonfolva) és (Apát)Istvánfalva (Estevanfalva) 1350-ben hallat először magáról, abban az évben, amikor Nagy Lajos az Aranybullát megerősítette.

A 14. századtól ismeretes a felsőszőlőnői — Keresztelő Szt. Jánosról elnevezett — keresztelői kápolna (1377). Felső- és Alsószőlőnők (1378), illetve Ivánfalva (ma a felsőszőlőnői János-hegy), Ritkaháza és Permise (1387), első említése. Ekkor díszítette freskóival a környező települések templomait, köztük a velemérit (1378) a stajeroiszlági Radkesburgból származó Aquila János.

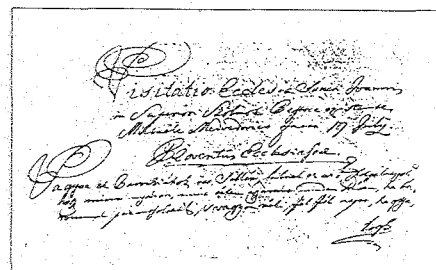
Orfalut (1538) és (Új)Balázsfalvát (1552) a Szent Liga megalakulásának, illetve az egri vár ostromának évében említik először az oklevelek.

REFORMÁCIÓ

A 16 – 17. században a reformáció tanait a Rába és a Mura között élő szlovének földesurai is megismerték, s így jobbágyaiknak is át kellett térniük az új, kálvinista, illetve evangélikus vallásra. Érdekeséggé tehető, hogy ez utóbbi felekezetet a muravidéki szlovéneknek maradt meg. („Cuius regio, eius religio” = Akié a föld, azé a vallás).

„Szalm Miklós felesége, Széchy Margit elnyerte a szentgotthárdi ciszterci apátság kegyúri jogát és alattvalóinak megparancsolta, hogy a jobbágyok is térjenek át az ő (lutheránus) hitére ... Egyes prédikátorok Luther szerin hirdették az úrvacsora szentségét, és leginkább német követőkre találtak; ezért vallásukat német vallásnak nevezték. Más prédikátorok a magyar falvakban Kálvin tanai szerint hirdették az úrvacsora szentségét; ezért azt mondták rájuk, hogy magyar vallásuk ...” (Kossics József)

A környék evangélikus híveinek gyülekezetei a felsőszőlőnői, a dolinci és szentgotthárdi templomokban voltak. A szlovén jobbágyok számára az új vallás az írás-olvasás anyanyelven történő elsajátításának lehetőségét jelentette. A Szentgotthárd környéki szlovén gyerekek oktatásáról az első adataink az 1627. évi egyházlátogatási jegyzőkönyvben találhatók.

A tanító (rektor, mester) a prédikátortól és a falu lakóitól természetben kapta a fizetését. „A rektorak a prédikátor adott minden évben a maga jövedelméből 3 köből gabonát. Ezen kívül a mesternek mind a 3 faluból minden háztól 1-1 kenyérrel tartoztak ...”

A SZENTGOTTHÁRDI CSATA

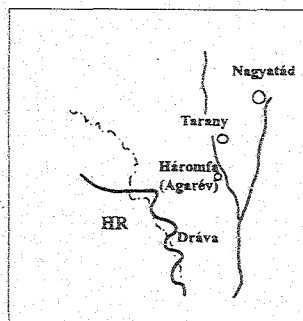
A törökök a Rába és a Mura között élő szlovének közelében a reformáció kezdetével egyidőben jelentek meg. Damad Ibrahim nagyvezír 1600. október 20-án foglalta el Nagykanizsát, a legközelebbi jelentős erődfőményt. 1640 karácsonyán egy kanizsai török csapat betört Felsőszőlőnkre. Attól kezdve nemcsak földesuruknak, Batthyány Ádámnak, hanem a törököknek is adóztak a falu jobbágjai.

Az 1664-es szentgotthárdi csatában a törökök Alsószőlőnkig hatoltak. A szlovének, Batthyány jobbágyaiként, az elesett harcosok temetkezésénél segítettek. A szentgotthárdi csata emléke — mondák formájában — még ma is él a vasi szlovéneknél.

„Amikor a török csata volt, annyi halott volt, hogy még a Rába vize sem tudott elfolyt és új medret választott. Azóta a Rábának egy régi medrét ma is Holt Rábának hívják. A Szentgotthárd és Rábatótfalu felé vezető országút szélén nagy nyárfák nőttek. A török harcok idején vágják ki őket, hogy a török lovasok ne tudják megtámadni a magyar sereget. Az út egyik oldala mocsaras volt, a másikon erdős dombvidék. Még azt is mondják, hogy a Rábában akkor víz helyett vér folyt ...”

MENEKÜLÉS SOMOGYBA

Nagykanizsa elfoglalása után sok katolikus vallású szlovén menekült Somogy megyébe.

A somogyi szlovének lakhelyei

Taranyban néhány idős ember ma is beszél szlovénül, s őrzik hagyományos kultúráját.

ELLENREFORMÁCIÓ

A 17. század végén a Szentgotthárd környéki szlovén jobbágyok többsége földesuraival (Batthyány Ádám, Nádasdy Ferenc és Széchy Péter) együtt visszatért a katolikus hitre. Az evangélikusoktól visszavették a templomokat, lelképásztoraikat és tanítóikat elűzték. A szentgotthárdi cisztercita apátság templom felszentelésével egyidőben egy katolikus kápolna épült Alsószőlőnkön (1764).

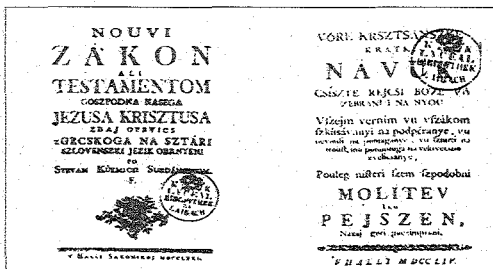
AZ ELSŐ NYOMTATOTT KÖNYV

A soproni országgyűlés (1681) határozata az evangélikus és református hívőknek csak úgynevezett *artikuláris* — törvényekben előírt — *helyiségekben* engedélyezte az istentiszteleteket. Itt lehetett templomuk, plébánosuk és iskolájuk. A Vas és Zala megyei szlovén evangélikusok *Nemescsóhoz*, a somogyiak *Surdhoz* tartoztak.

Számukra csak vallásos könyvek kiadását és használatát engedélyezték. Ezidőtájt, 1715-ben keletkezett az **első hazai szlovén nyelvjárásban írt könyv: Temjin Ferenc. Kis katekizmus (Mali Katechismus ... Halle, 1715)**, mely az 1709-ben megjelent magyar *Győri Katechismus* fordítása.

KÜZMICS ISTVÁN (1723-1779)

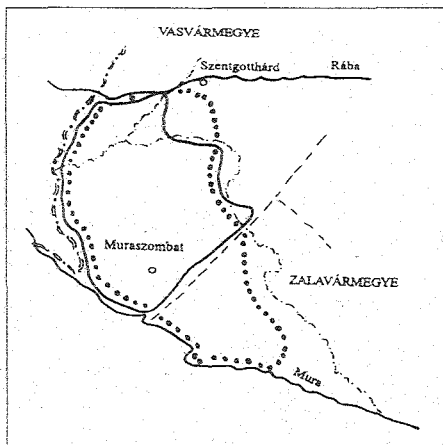
A magyarországi evangélikus szlovének legjelentősebb írója. Felsőbb iskoláit Sopronban, Győrött és Pozsonyban végezte. A szlovének két artikuláris helyén *Nemescsón* (1751-1755) és *Surdón* (1755-1779) volt lelkipásztor és tanító.

Katekizmusokat és ábécéskönyveket írt és görögből lefordította az **Újszövetséget** (*Nauvi zakon ali testamentom*, Halle 1771). Előszavában — amely kulturális és nemzeti szempontból különösen jelentős — a többi között így ír: „...Te, aki az Újszövetségnek e szent Szlovén könyvét olvasod a te anyanyelveden vagy valaha olvasni fogod: ad je hála Istenednek az ő jószágáért ... a könyvet pedig — mely az ezüstnél és arannyal is drágább kincs — ezen a nyelven jól értsd meg, és a Ő akaratát szerint cselekedj.”

A SZOMBATHELYI PÜSPÖKSÉG

Mária Terézia szombathelyi székhellyel 1777-ben új egyházmegyét alapított, s ezzel egyházigazgatásilag egyesítette a magyarországi katolikus szlovéneket. Ekkor keletkezett a „*Vendvidék*” (*Slovenska krajina*) elnevezés, mely a történeti Vas és Zala megye katolikus szlovén híveit tömörítette egyházi keretbe, új esperességi kerületbe. (Beletartozott az addig „*Tótság*nak” nevezett Vas megyei szlovének által lakott vidék is.)

Vendvidék/Slovenska krajina

Az első szombathelyi püspök — Szily János (1777-1799) — egyházmegyéje szlovén hívőit felkarolta. Apátisvánfalván számukra templomot építtetett (1776-1780), mivel az itteni és a környező falvak hívei előtte a kethelyi plébániához tartoztak. Küzmics Miklós plébánost kinevezte a szlovének esperesévé és az általa írt szlovén

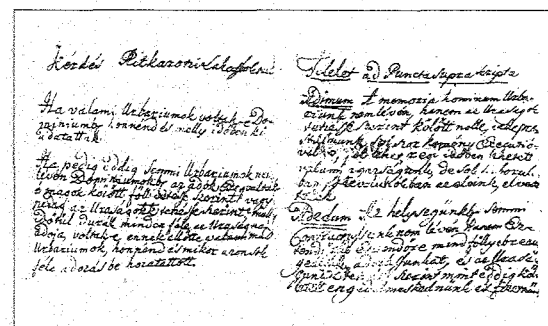
nyelvű könyveket kiadta. Küzmics Miklós könyvei az esperességhöz (Slovenska okrogliina) tartozó katolikus iskolákban egészen 1868-ig kötelező tankönyvek voltak.

KÜZMICS MIKLÓS (1737-1804)

A magyarországi katolikus szlovének legjelentősebb írója, a szlovén esperességhöz tartozó iskolák tanfelügyelője is volt. (Küzmics Istvánnak csak névrokona.) Németből szlovénre és magyarra fordította a magyarországi szlovének **első két nyelvű tankönyvét: ABC knizsica na narodni soul haszek - ABC könyvecske a nemzeti iskoláknak hasznokra**. A könyvecske Budán, 1790-ben jelent meg, benne az **első szlovén-magyar szótárral**.

A JOBBÁGYOK ÉLETE

Mária Terézia 1767-1768. évi úrbírbizottságának köszönhetően a Szentgotthárd környéki szlovén falvak **jobbágynak** életkörülményeiről a 18. század végéről vannak adataink. Az úrbírbizottság szabályozta a jobbággyi jogokat és terheket, mennyiségileg számba vette azon a földeket, amelynek használata fejében a jobbággyaság földesurainak és az államnak adózott. A Szentgotthárd környéki szlovének a 19. század közepéig a *ciszterci szerzetesek és a Széchy, Batthyány és Nádasdy nagybirtokos család jobbággyai* voltak.

A tíz faluból *hat* a szentgotthárdi ciszterci szerzeteseké volt. Heti egy napot voltak kötelesek robotolni két, három vagy négy igavonó marhával. A nap felének negyedében **gyalogosan robotoltak**. A robotba az oda és vissza út nem számított bele. Az úrbírbizottságkor panaszkodtak, hogy a szerzetesek minden évben romlott bort adnak el nekik. A jobbággyok a falvakban egyébként csak három, illetve hat hónapig áruhlhatták boraikat. Mind a hat faluban terméketlenek voltak a szántóföldek, rossz minőségűek a legelők, kaszálók és az erdők. A talajvíz miatt sok földet parlagon hagytak.

Alsószőlőnkön a templom 1821-ben épült. Kőlcsey Ferenc Himnuszja megszületésének évében (1823) **fából épült harangtorony**ot állítottak fel *Orfaluban*. Ritkaházán pedig abban az évben, amikor Arany Jánost a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárává választották (1865).

KÁNTORKÖNYVEK

Az evangélikus és katolikus papok által írt és nyomtatásban megjelent könyvek nem jutottak el minden szlovén otthonba, még minden tanítóhoz sem. Az ún. **kántortanítók**, akik nemcsak tanítottak, hanem a templomban az istentiszteletek-nél is közreműködtek, ezeket az *énekeket egy füzetbe kézzel fel is jegyezték*. (Többségük magyar katolikus és evangélikus énekek fordítása). Ezidőtájt, 1780-ban keletkezett (amikor az első magyar nyelvű heilap — a pozsonyi Magyar Hirmondó megindult) Horváth András felsőszőlőnk tanító kántorkönyve is. Majd 1789-ben (ekkor indul meg Komáromban a Mindenest Gyűjtemény) a felsőszőlőnk *Ružič-féle kántorkönyv*.

KOSSICS JÓZSEF (1788-1867)

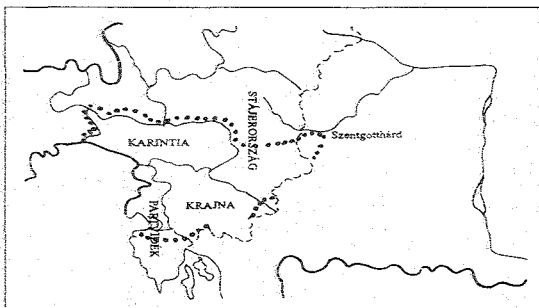
A 19. század első felében Alsószőlőnk (1816-1828), majd Felsőszőlőnk (1828-1867) **plébánosa, e mellett költő, nyelvész, történész és néprajzkutató** is. Előfizetője volt a Tudományos Gyűjtemény című folyóiratnak (indulásának évében — 1817 — bővítették templomná az alsószőlőnk kápolnát), melyben a magyar néprajztudomány által is nagyra értékelt tájmonográfia jelent meg (*A magyar országi vendus-tótokról*, 1828). Kossics József figyelemmel kísérte a magyar tudományos és kulturális életet. Tudományos ismeretterjesztő írásain túl verseléssel is próbálkozott. Csatlakozott ahhoz a felhíváshoz, melyben verseket kértek a *Pesti Magyar Színház megnyitására* (1837) az ország területén élő minden nemzetiségű — anyanyelvűnk. Kossics József is megírta (11 versszakos) szlovén anyanyelvű versét, s a magyar nyers fordítást is mellékelte.

Od Pesta pádo vzemite / vsza Vogrszka Goszoda! - / Da orszácsko gornjejtite / Gledáliscse bos trouva - / Szialnim mósztom prejk Dunája / Zvéste Biidimo k-Pesti. / Naj Prisavecz nazvejscsáva / Dela vass Zmosnoszti.

Pest-Vármegyéről vegyék példát / minden Magyar Urak! / hogy izben felfujhassátok / az Ország Színházot is! / -Köszétek össze Budát Pestel / állandos hiddal, / hogy a jövevény hirdesse / a ti lehetőségeteknek remek munkáit is. (részlet)

A SZLOVÉNEK ÉS 1848

Az 1848-49. évi szabadságharc idején a Rába és a Mura között élő szlovén katolikus lelkészek és hívek a katolikus Habsburgokat támogatták. Az evangélikusok pedig az evangélikus Kossuth Lajost, s ezzel Magyarország elszakadását a Habsburgoktól, a protestantizmus ellenségeitől.

A szlovén etnikai terület a Habsburg birodalomban

„vendeknek, vendzslovéneknek” vallják magukat, vagy beolvadnak a magyarságba.

KARDOS JÁNOS (1801-1875)

Evangélikus lelképásztor, tanító és író Bécsben végezte a teológiát, majd Hodoson élt és dolgozott. Egyházi és iskolai könyveket írt és fordított. Kardos János fordította elsőként szlovénre magyar írók és költők műveit (Petőfi, Arany, Jókai, Kisfaludy, Vörösmarty stb.), többek között Vörösmarty Mihály Szózatát:

Hazának rendületlenül
Légy híve, oh magyar,
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Melly ápol s eltakar.

Domovini nevkleknjeno
Boj oh Vegrin, podan!
V njej mas zibel i ednauk grob,
Gde bos varvan vuzpan.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt éléd, halnod kell.

Zvön nyé nega vecs za tébe
Meszta na tom szvejt;
V trdnom milom sorsi ti je
Tü zsveti, mrejt. (részlet)

A SZÁZADFORDULÓ

Madách Imre Az ember tragédiája ősbemutatójának évében (1883) Rábatótfaluban egy tűzvész által okozott tragédia (leégett a fél falu) emlékére Szent Flóriánnak szentelt kápolnát állítottak fel.

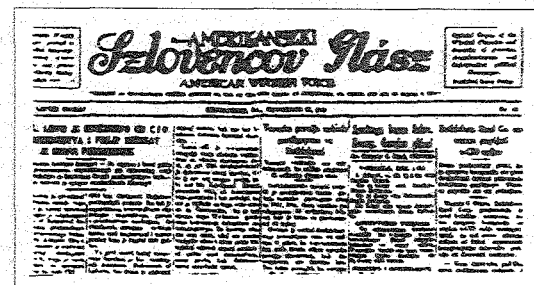
A magyar honfoglalás 1000. évfordulója, a millennium körüli években épültek Szentgotthárd gyárai, melyek a környékbeli szlovéneknek is munkát adtak: a dohánygyár (1894), az óra- és kaszaggyár (1896) és a selyemgyár (1899).

MAGYAROSÍTÁSI TÖREKVÉSEK

Magyarországon 1792-ben tantárgyként bevezették az iskolákban a magyar nyelvet. Vas megyében 1820-ban alapítvány, 1825-ben állandó bizottság létesült a magyar nyelv kiterjesztésére. Böle András püspök 1842-től az addig latin nyelven vezetett anyakönyveket magyar nyelven kérte.

A kiegyezés (1867) után az Osztrák-Magyar Monarchia magyar részében a hivatalos nyelv a magyar lett. A szlovén nyelvet a Rába és a Mura közötti vidéken azontúl csak a családban és a templomban használhatták.

KIVÁNDORLÁS

Szlobodne Rejci/Szabad Szavak (1916-1920) és az Amerikanszki Slovincov Glasz/Az amerikai szlovének hangja (1921-1954). Az Amerikából hazatértek itthon földet vásároítottak, felújították házukat, s amerikai újságukat is tovább járatták.

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ

A Szentgotthárd környéki szlovének magyar katonaként vettek részt az első világháborúban. Sokan megsebesültek, néhányan meg is haltak. Nekik Apátistvánfalván, Alsószőlőnön és Rábatótfaluban emlékművet állítottak. Szvétecz Ernő utat neveztek el Rábatótfaluban, Drávecz Alajos néprajzi írását 1974-ben Ljubljánban jelentették meg. A katonák és az otthon maradt rokonok bánatukat népdalokba fojtották. Az egyik szerelmi dal az olaszországi isonzói frontra emlékeztet, ahol az Osztrák-Magyar Monarchia soknemzetiségű hadseregének katonái között szlovének is voltak:

Dekle ide nutri v püngrad,
gé so rauzce vsefél.

Megy a leány a virágoskertbe,
ahol sokféle virág van.

Edno primle, paj s' go vtrgne,
samo štinglic vkraj pisti.

Egyet fog, és leszakít,
csak a szárát dobja el.

Té si dekle prav premisli,
šterga fanta rajša ma.
Za šinjek ga primli,
k seb' ga stisni,
ne pusti ga na taljanski front.

Akkor a leány jól meggondolja,
melyik legényt szereti jobban.
Fogd meg a nyakát,
szorítsd magadhoz,
ne engedd az olasz frontra.

Čakaj ti taljanska fara,
vej ti mi pokažemo.

Várv csak te olasz falu,
majd mi megmutatjuk neked.

Kak se more polenta pečti,
vej ti mi pokažemo.

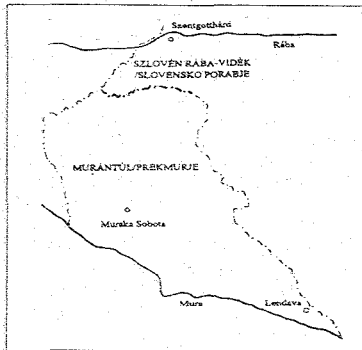
Hogyan kell kukoricamélét sütni,
majd mi megmutatjuk neked.

S kruglami ti osolimo,
s štükom ti jo načnemo.

Golyókkal megsózzuk,
Ágyúval megkezdjük.

Az első világháború után a Rába és a Mura között tíz hónap alatt hatszor változott az államhatalom. A Károlyi-kormány (1918-1919) a Vas és Zala megyei szlovéneknek Magyarország határain belül kulturális autonómiát ígért „Mura megye” megalakításával. A szlovén – elsősorban katolikus – lakosság az anyaországgal akart egyesülni.

TRIANON*

A trianoni/mai határ

A Párizs melletti Trianon kastélyban – 1920. június 4-én – aláírt békeszerződés a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és a Magyar Királyság közötti határokat is véglegesítette. Vas megyében a Rába és a Mura vízválasztóját jelölte ki határvonalul. Így Szentgotthárd környékén kilenc szlovén falu lakossága továbbra is Magyarországon maradt nemzeti kisebbségként. (Alsószőlőnk, Apátistvánfalva, Felsőszőlőnk, Orfalu, Permise, Rábatőtfalu, Ritkaháza, Szakonyfalva és Újbalázsfalva. Újbalázsfalvát Apátistvánfalvához, Rábatőtfalut Szentgotthárdhoz csatolták, Permisé és Ritkaházát Kéthölgny néven egyesítették, így lett mára a kilenc községből hat.)

Trianon nyomán a „Vendvidéknek” (Slovenska krajina) nevezett terület két részre szakadt a szlovéniai Murántúlra (Prekmurje) és a magyarországi Rába-vidékre (Porabje), s ezzel új fejezet nyílt a magyarországi szlovénség történetében.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A két világháború között a szlovén nyelvet a Szentgotthárd környéki szlovén falvakban az egyház és a család ápolta. Anyanyelven írt sajtóhoz (*Jézus Szíve Kalendárium, Mária lapja /havilap/, Újság /napilap/*) a Prekmurje vidékéről jutottak. Az itteni lapokban szlovén nyelvújrásban kezdett verseket írni a korszak legjelentősebb hazai szlovén személyisége **Pável Ágoston**.

PÁVEL ÁGOSTON (1886-1946)

Az első hivatásos hazai szlovén tudós, aki **néprajzkutató, nyelvész, irodalomtörténész, muzeológus és költő** volt egyszemélyben. Első néprajzi értekezésében éppen a Szentgotthárd környéki szlovén falvak tipikus **űzhelyberendezését és lakáskultúráját** mutatta be (*Nyílűzhelyű konyhák a hazai szlovénoknál* 1927). A **fenyőrigó léppel való fogását** e falvak szlovén nyelvújrásában és magyarul jegyezte le a legapróbb részletekig (*Rigászás a Vendvidéken és az Őrségben* 1942). Tudományos pályája egyébként anyanyelvének – saját kifejezésével „**a hazai szlovén**” nyelvnek – vizsgálatával indult (*A vashidegkúti szlovén nyelvújrás hangtana* 1909). Majd délszláv-magyar összehasonlító irodalomtörténeti közleményeket is publikált. Magyar környezetben – Szombathelyen – élve vágyott szülőföldje iránt, s a mesterségesen emelt határok értelmetlenségét versben is kifejezte:

S ki érzi meg, ki érzi, hogy
országhatárokon vigyázó oszlopok csak
egymásfelé kívánczók
testvérek és embertestvérek
kinyújtott, esdő, dermedt karjai?!
Ki méri fel e végtelen keservet,
elszakított testvérek bánatát?!

Tanítványa – **Illyés Gyula** – „*két nép hű fiának*” nevezte Pável Ágostont, aki személyiségében össze tudta egyeztetni a szlovén származástudatot és a magyar patriotizmust.* Egyik kritikusa szerint Pável műfordítása nyomán úgy szólalnak meg a szlovén népköltészeti és irodalmi alkotások magyarul, mintha magyarul íródtak volna.

Pável Ágoston fordította magyarra a legnagyobb szlovén író Ivan Cankar *Jernej szolgálégény igazsága* című kisregényét is. Ebből idézünk egy részletet:

„ – Én meg azt mondom, bíró, hogy nem ítélt sem az emberi, sem az isteni igazság szerint! Vagy talán azt rendelte az Úr, hogy mihaszna léhűtő hemperegjen azon az ágyon amelyet én vetettem meg és gondoztam negyven kemény esztendeig? Vagy azt parancsolta az Úr, hogy Jernej forduljon fel az országút árkában, holt szép házat, meleg hajlékot épített magának? Űsse fel a könyvét: nem tudok olvasni, de szeretném legalább messziről látni azokat a fekete betűket, amelyek így rendelkeznek! Mutassa meg! Kíváncsi vagyok annak a könyvnek még a kötésére, még a fekete szegélyére is! És vajon az áll-e benne megírva: dolgoztál, vérédel verejtékeztél, hogy magasra szökkent a búza szára, hogy a zsiros fű csak úgy roskadozott kövérségtől,

most pedig, hogy vén és tehetetlen lettél, hogy nincs benned csöppnyi vér többé, mellyel trágyázhatnád a bázárdát, most takarodj!... Mondja meg, az áll-e ott megírva, hogy Jernej, miután megtöltötte a hombarókat és kamrákat, vegye nyakába a világot, hányódjék faluról falura, küszöbötől küszöbög, embereknek és kutyaaknak bosszúságára, hogy Isten nevében kenyérhéj-alamizsnáért rimáncodjék? Erre feleljen! És magyarázza meg még azt is, mitévő legyenek most a munkámmal, merre menjek vele? A földbe van beásva éppen egy ölnyire! Hogyan ássam ki onnan? Hogyan kössem batyumba, hogyan vegyem a hátamra? Az én szétgurult negyven évetem... hogyan szedjem össze, hogyan morzsolgassam-majszoigassam őket hátralevő napjaim során a kályhasutban? Itt van a cókómókom! Csak a fehérneműm s az ünneplő ruhám van benne! Negyven év!... Vegye számba, és olvassa meg jól. Hány hét és hány óra az!... Az én eszem már lassan forog; csak annyi hét és csak annyi nap-e az a negyven esztendő, hogy ezzel a cókómókkal bőven meg volna fizetve? Egy ünneplő gúnya és egy vászonig?

Igazságos fizetség-e ez negyven verejtékes, robotos esztendőért?... Mondja bár egyetlen, egy fia szóval: „Úgy van! Ez a batyu gazdag fizetség, igazságos bér!” És én hinni fogom, hogy bíró áll előttem, akit az Isten küldött.”

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ

Akárcsak az elsőben, a második világháborúban is **magyar katonaként** szolgáltak a szlovén férfiak. A második világháborúban elesett szlovén katonák nevét az első világháborús emlékművekre csak az 1990-es években írhatták fel. Felsőszőlőnkön ekkor állítottak emléket a két háború elesetteikéinek.

Erről a háborúról is szólnak népdalok. Az egyik például a Don-kanyarban elesett katonákat siratja:

Lubca lubezniva,
ti si meni kriva,
da jaz morem bit soldák,

Kedves szerelmem,
te vagy a hibás,
hogy katonának kell lennem.

Yu toj ruskoj dolini,
fanti kak mantarniki,
se za nas vojskujejo.

Ebben az orosz völgyben,
a legények mini vértanúk,
értünk harcolnak.

Vu tom črnom dini,
da jaz nič ne vidim,
dara krugla prileteja.

Ebben a fekete füstben,
nem látam meg,
mikor röpill ide a golyó.

Krugla prileteja,
v srcé mi zleteja,
srcé mi je ranila.

A golyó ide röpill,
szíven ütött,
megsebezte szívemet.

Srcé mi ranila,
ali daj ne morem,
stanoti več gor.

Megsebezte szívemet,
hogy nem tudok,
feldőlni többé.

A többségében németlakta Alsószőlőnkön, felsőszőlőnkői fiókkal, 1940-ben *Volksbund** szervezet is alakult. Mivel jól jövedelmező munkát ígértek Németországban, a Volksbundba a szlovének is beléptek. Ám a német hadseregbe 1944. október elején bevonult férfiak még zsoldjukat sem kapták meg.

A „VENDKÉRDÉS” FELELEVENÍTÉSE

Jugoszlávia megtámadásakor (1941. IV. 6.) Magyarország is csatlakozott Hitlerhez. Jutalmul visszakapta Trianonban a Szerbiához csatolt Bácskát, a horvátországi Baranyát és Murakózt, valamint a szlovéniai Murántúlt.

A Murántúl lakosságának szeretnék volna bebizonyítani, hogy ők nem szlovének, hanem vendek, és a keltáktól erednek. A „vend nem szlovén” elméletet a trianoni békeszerződés idején találta ki a murántúli származású, Budapesten élő Mikola Sándor matematika- és fizikatanár *A vendésg múltja és jelene* címmel írt könyvében. *Ezt az elméleti karolt fel a magyar politika azt híván, hogy ezzel érvelhetnek a Murántúl visszacsatolásáért.*

A párizsi békekonferencia a második világháború után nem változtatta meg Magyarország trianoni határait. A Murántúl továbbra is a jugoszláviai Szlovéniában maradt, a Szentgotthárd környéki szlovén falvak pedig Magyarországon.

FÖLDOSZTÁS

A Szentgotthárd környéki szlovén falvakban a termőföld kétharmada 1945 után is **magántulajdonban** maradt. A vidéken csak egyetlen nagybirtok volt – a cisztercita szerzetesek szentgotthárdi és környékbeli birtoka. A 85 földigénylő család közül csak 29 kaphatott földet.

KITELEPÍTÉSEK ÉS ELVÁNDORLÁSOK

A háború utáni években (1946-1956) a kötelező terménybeszolgáltatás és az élelmiszerjegy-rendszer a vasi szlovéneket is érintette. A nehéz gazdasági és politikai helyzet miatt 1949 és 1960 között a lakosság 28 százaléka elhagyta a szlovén falvakat. A „kulákoknak” bélyegzett szlovén családokat pedig hortobágyi munkatáborokba telepítették ki. 1953 után sem térhetett mindenki vissza szülőfalujába, csak attól 60-80 kilométeres távolságig. Részben ezért is lakik több szlovén család Vas megye Szentgotthárdtól távol eső községeiben.

1956 és UTÁNA

Forradalmi események nem voltak a vidéken, de az ország belsejéből odaözönlött **menekültáradat** a Szentgotthárd környéki szlovén falvakból is emberek százait sodorta magával.

A Szentgotthárd környéki szlovének számára a forradalmat követő időszak a szigorított határvédelem, a **vasfüggöny*** időszaka. Az oszuak és jugoszláv határt magas szögesdrótkerítéssel és speciális rakéta riasztórendszerrel zárták le.

A magyarországi szlovénység politikai érdekképviselését 1947 és 1990 között a budapesti székhelyű **Magyarországi Délslávok Demokratikus Szövetsége** látta el, melynek 1972-től szlovén előadója is volt. Szentgotthárdi székhelyű szlovén szekció 1986-1990 között működött. A Szövetség hetilapja a *Narodne Novine/Ljudski list* – 1970 és 1990 között „*Za naše Slovence*” (Szlovénjeinknek) címmel szlovén oldalt is közölt. Az évente kiadott közös horvát, szerb és szlovén kalendáriumban kb. 30 oldal jutott a szlovéneknek. Az első önálló szlovén kalendárium a *Slovenski koledar* 1986-ban látott napvilágot. A Magyar Rádió Győri Szerkesztősége 1979. május 27-től **szlovén** nyelvű műsort sugároz, jelenleg heti 25 percben.

Orfalut és Ritkaházát kivéve minden községben van **művelődési ház**, melyek az ötvenes-hatvanas években épültek. Ritkaházát kivéve minden községben és Szentgotthárdon is van **könyvtár**, és azokban szlovén nyelvű könyvek is vannak. A szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár 1974 óta **cseré útján** szerzi be a szlovén könyveket a mura-szombati Tanulmányi Könyvtártól. Apátistvánfalván 1975-1982 között **falumúzeum** volt. Szentgotthárdon 1983 óta látogatható a **Pável Ágoston Múzeum**, mely az **egyetlen szlovén múzeum Magyarországon**.

Az 1950-es évektől fokozatosan bevezették a **nyelvoktató típusú** anyanyelvi oktatást az óvodákban, általános iskolákban, gimnáziumban. Tanítókat és tanárokat a szombathelyi Tanárképző Főiskolán, valamint a Ljubljanei Egyetem Bölcsészkarán képeznek.

A hagyományos szlovén kultúrát iskolai **báb-, táncsoport és énekkar, felnőtt énekkar, zenekar, táncsoport és színjátszóársulat** ápolja. A Szentgotthárd környéki szlovének oktatási és kulturális intézményei évtizedek óta szoros kapcsolatban vannak a szomszédos Murántúli hasonló intézményeivel.

AZ UTOLSÓ SZLOVÉN PAP

Az utolsó szlovén pap halála óta a Szentgotthárd környéki szlovének vallásukat anyanyelvükön csak ritkán gyakorolhatják. **Kühár János** fél évszázadon át (1936-1987) öröközte a szlovének lelke, anyanyelve és öntudata felett a nyolc Szentgotthárd környéki szlovén faluban. Halála óta magyarul miséznek a szlovén egyházközségekben. Csak Felsőszőlőnkön misézik szlovénül 1993 óta **Ivan Camplin** plébános a **szomszédos szlovéniai Martinjéből** heti egy alkalommal.

SZLOVÉNEK A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGBAN

A rendszerváltás után a „vasfüggöny” lebontása, illetve az 1992-ben megnyílt **Felsőszőlőnk-Martinje határátkelő** megszüntette a Szentgotthárd környéki szlovén falvak elszigeteltségét. Megalakult első önálló kulturális szervezetük a **Magyarországi Szlovének Szövetsége** (1990), amely önálló kétheti lapot ad ki *Porabjel/Rába-vidék* (1991) címmel. A heti 25 perces rádióadások mellett, 1992 ősze óta kéthetente jelentkezik a Magyar Televízióban a 25 perces szlovén anyanyelvű műsor (*Slovenski utrinki/Szlovén mozaikok*). A magyarországi szlovének politikai képviselését a községek telepítési és kisebbségi önkormányzata, illetve az **Országos Szlovén Kisebbségi Önkormányzat** látja el (Felsőszőlőnk székhelyei).

A MAGYARORSZÁGI SZLOVÉNEK HAGYOMÁNYOS KULTÚRÁJA

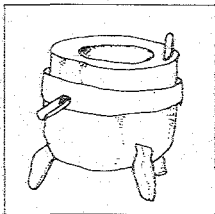
GAZDÁLKODÁS

A Szentgotthárd környéki szlovének **földművelésre** alkalmas területeket mocsarak lecsapolásával és erdők irtásával alakítottak ki maguknak. Az irtás úgy történt, hogy tavasszal kivágták és hazaszállították a vastagabb fenyőket, a többi a földön szétterítették és ősszel fölgújtották. A hamut beleszántották a földbe, melyet a tuskók körül kapával műveltek meg. Az így nyert szántóföldre **rozssot**, **hajdinát** és **zabot** vetettek, majd 3-4 évig pihentették. Az irtásokon keletkeztek a **szórványtelepülések** és ezen belül a **házcsoportok**. (Ezekről később lesz szó). A szlovén falvakban — akárcsak az Országban — **bakhátra szántanak** a sok eső miatt. A kb. két méter széles bakhátak között barázdák vezetnek le a vizet.

A Szentgotthárd környéki szlovén községekben mindvégig **magántulajdonban** maradt a föld, nem voltak termelőszövetkezetek. A gazdaságok többségének 5 hektárnál **kevesebb földje** volt és van ma is. Több mint húsféle terményt termesztettek, de **csak saját szükségletre**. A föld megművelésére többnyire ma is igás állatokat, főként teheneket alkalmaznak.

Az **állattartásnak** a földművelést kiegészítő szerepe van (trágyázás és igavonás). Istállózó állattartás keretében szarvasmarhát és lovat tartanak. Fejős- és igás állatként a tehén a legelterjedtebb.

A tájék jellegzetes terményei az 1960-as évekig a **hajdina**, a **muhar** és a **köles**. A **közönséges hajdinát** (lat. *F. esculentum*) emberi táplálkozásra és méhlegelőnek, a **tatár pohánkát** (lat. *F. tataricum*) pedig állati takarmánynak vetették. A **muhart**, illetve **rókafarkú kölest** (lat. *Setaria italica*) és a **kölest** (lat. *Panicum miliaceum*) a hajdinához hasonlóan — **famozsárban** vagy keményfa korongpárral dolgozó **kézi malommal** — kását hántolták.

Hajdina- és köleshántoló

kenték. A kb. 25 cm hosszú, vastagabb végükön felhevített szöggel kilyukasztott pálcákat **csizmaszárból** készült tokban tartották.

A **madarász** az erdő közelében felállított, fiatal kivágtott gyertyánfára helyezte a **lépesvesszőket**. Erre a rigászófára akasztotta fel a szárazrigókat, köréje pedig kalitkában a csalogató élő rigókat, akik énekükkel a többi rigót lépre csalták. A fenyőrigókat saját maguk nem fogyasztották, hanem nagyobb városokban (Pápa, Győr, Budapest, Szentgotthárd, Murszombat, Radgona) értékesítették azokat.

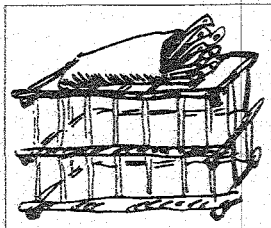
A szlovének népi kultúrájából eredő, régi **mágikus szokáshagyomány**, hogy a bő termés érdekében a húsvétvasárnap ebéd után a búza- és rozsföldekre, a mező négy sarkára virágvasárnap szentelt **barkát tűznek** és **rőzsafűért imádkoznak**.

Felsőszőlőnőkön az aratás végén a kötöző az utolsó marok gabonából kis **áldozati kévét** (*doužnjek*) kötött. Apátistvánfalván pedig egy kis sávot kaszálatlanul hagytak a tarló végén, amit **Szent Péter szakállának** (*svetoga Petra brada*) neveztek.

Mindkét eset a **gabona szellemének felajánlotta egykori áldozat**, amellyel jóindulatát szerették volna megnyerni, hogy a következő évben is bő termés legyen.

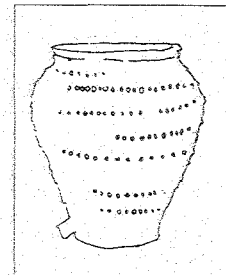
A roszs termőföld, a túlnépesedési gondok következtében a Szentgotthárd környéki szlovén falvak lakosságának egy része tavasztól őszig **idénymunkára** (summás munkára) kényszerült. A 18. és 19. században **kaszálni**, **aratni** és **csépelni** a szomszéd megyékbe is eljártak. Az első világháború előtt **ausztriai építkezésekre** és **magyarországi majorokba** jártak idénymunkára (répakapálásra, aratásra, cséplésre). Az aratók például **rovásán** tartották nyilván járandóságukat. Ez egy bot volt, amelyen bevésést vonalkákkal és keresztekkel jelölték a gabonakereszték számát. Egy 1905-ből fennmaradt felsőszőlőnkön **aratórovásán** például minden tizedik keresztet x jellel jelölték. Ezeket kapták az aratók fizettségként.

A két világháború között, főként a harmincas években, Vas, Somogy, Baranya és Fejér megye uradalmi majorjaiban dolgoztak. **Tavasszal répát és kukoricát kapáltak, nyáron arattak és csépeltek, ősszel pedig cukorrépát és kukoricát szedtek**. Így keresték meg a családok a télrevalót, de tavasszal újra el kellett menniük kenyeret keresni. A két világháború között gabona és némi pénz volt a fizetségük. Még a második világháború után is, a szentgotthárdi munkalehetőségek beindulásáig, az idénymunka volt a **fő jövedelemforrás**. Nyáron arattak, ősszel kukoricát, cukorrépát és hagymát szedtek (főként Mosonmagyaróvárról). A hetvenes és nyolcvanas években már **jövedelem-kiegészítés** céljából jártak idénymunkára (Dombóvár, Csepreg, Söpte).

KÉZMŰIPAR ÉS HÁZIIPAR

A kézműipar a gazdálkodás mellett végzett árutermelő tevékenység. Az első világháború előtt a szlovén falvakban főleg **fazekasokat** és **takácsokat** találunk, akik az ételkészítés és az öltözködés szükségleteit elégítették ki. A két világháború között **asztalosok**, **káddárok**, **kovácsok**, **molnárok**, **cipészek**, **kőművesek**, **pékek**, **szabók**, **ácsok**, **bognárok** és **lakatosok**, **zsúpolók** és **kütfűrők** is dolgoztak.

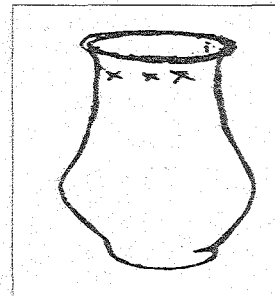

Páru (pároló) edény

A **nyílttűzhelyen** használt edények kívül **mázatlanok és díszítés nélküliek** voltak. A többi disznósörtéből készült ecsettel, hígított földfestékkel vagy színes mázzal festették. Az **ornamentika** az edényen **vonalas**, **geometrikus** vagy **növényi**: fésűs díszítés, hullámvonal, kör, körbefutó ujjbenyomósos abroncs, gombdís, a fülön és edény peremén, rózsza, rozsmaring és tulipán.

Bugyiga (vizes) korsó

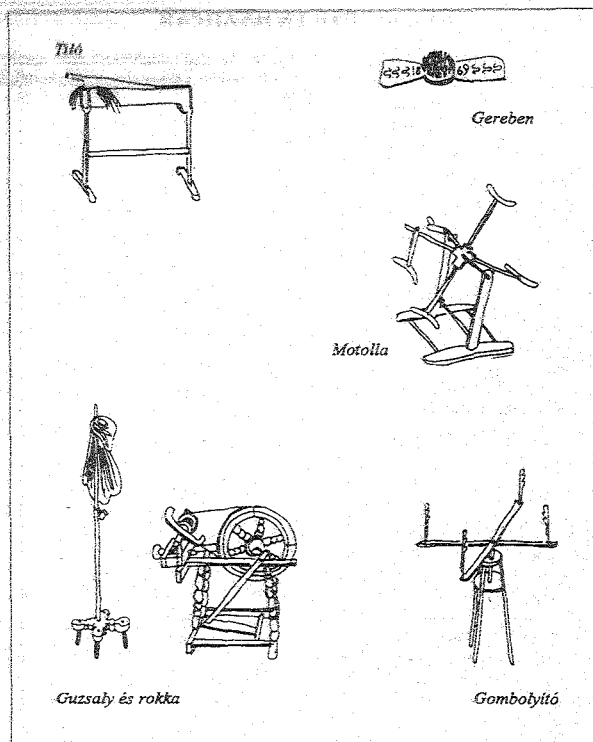

A tejeskőcsögökön gyakran találkozzunk a rontásethárító, mágikus jellel a karcolt vagy festett kereszttel

A fazekasok először **gabonáért és babért cserélték** az edényeket, majd vásárokon és a falvakat járva árulták őket. Némelyik fazekas **kályhacsempéket** és **kályhát** is készített.

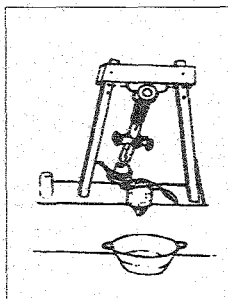
A fazekasság mellett a legelterjedtebb kézműves tevékenység a **szövés** volt, melynek során lenfonálból készítettek vásznat. A legegyszerűbb szövőszerszám a **madzagszövő tábla** volt, amellyel az asszonyok otthon dolgoztak.

A vásznat **férfi takácsok** szövőszéken szőtték. A legvastagabb vászonból zsákokat és ponyvákat varrtak, a vékonyabból lepedőket és terítőket, a pamutból kevert vászonból pedig törülközőket, ruhákat és asztalterítőket készítettek. A lenfonalat az asszonyok házilag készítették. A földből kinyűtt lenről szárítás után leválasztották a **bugáját** (*magját*). Szárát áztatták, szárították, **tilón** törték, **gerebenen** fésülték. A csomóba kötött lenrostokból **guzsaly** és **rokka** segítségével fonalt fontak. **Motollával** motringokba rendezték, **gombolyítóval** gombolyagokat készítettek. A gombolyagokból szötte a takács a vásznat.

A háziipar keretében az emberek saját szükségletükre önállóan vagy hozzáértőbb falubeli segítségével számos használati tárgyat készítenek. A vesszőből, szalmából és kukoricacsuhéból kötött és font tárgyak az otthoni és a mezői munka, a tárolás és a teherhordás eszközei. A fából készült szerszámok javítása a férfiak téli elfoglaltsága, elkészítésükre ügyesebb kezű embert kérnek meg. A két világháború között regliát is égettek otthon.

A tökmagolaj sajtolása a szomszédok és a rokonok társas munkája. A héjától megszabadított (kiköpesztett) tökmagból az apátistvánfalvi és felsőszőlőnkői olajütőben sajtolnak olajat. A tökmagolajat bab-, burgonya-, káposzta-, fejessaláta stb. ízesítésre használják, és kocsnyára, illetve disznósajtra is öntenek belőle.

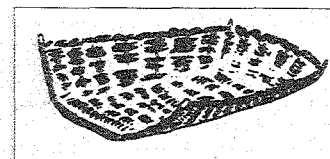

Tökmagolaj sajtoló

A tökmagköpesztés téli esték közös munkája és szórakozása volt. Munka közben beszélgettek, énekeltek az emberek, a fiatalok számára pedig ismerkedési alkalom is volt. Az olajütést vízkeresztől József-napig végzik a szomszédok vagy rokonok szintén közösen. (Egy kiló tökmagból 4 dl olaj lesz.)

Az otthoni és a mezői munka, a tárolás és a teherhordás háziipar keretében készült eszközeit rozsszalmából, fűzfavesszőből és kukoricacsuhéból kötik vagy fonják. A szalmából készült edényeket ún. spiráltechnikával kötik, ami az ősi kerámia edények készítésének módjára emlékeztet. A szalmafonatokat fűzfavesszővel tekerik át. Készítmények: szakajtó a kenyér kelesztéséhez, tárolásához, véka a gabona, fa stb. szállításához, vetőkosár a gabona vetéséhez, kópica a gabona és a hüvelyesek tárolására, méhkas, edényalátét.

A mezői termények, gyümölcs és az alomlevél hordására használt kosarakat, fű, zsákok és termények szállítására alkalmas nagy kocsikákat fűzfavesszőből fonják.

Kocsikas készítéséhez csak egyenes fűzfavessző használható.

A fehér, hántolt vesszőből a húsvéti ételszenteléshez készítettek kosarat, amelyet festettek is.

Cekkerék, lábtörők, papucskok, szék ülőlapok kukoricacsuhéból való fonását Somogy megyében az asszonyok, az elmúlt évtizedben, a magyaroktól tanulták. Minden más kosárkötés férfi munka.

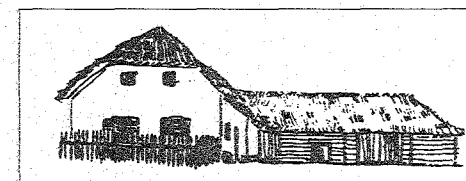
A TYÚKÁSZ

A tyúkász a második világháború előtt és alatt tojás felvásárlásával és értékesítésével foglalkozott. Hetente egyszer megjelent minden faluban és elküldte magát: „Lauhi-lauhi” (lovi-lovi: fogjál, fogjál) - mármint tyúkot. Egy tojásért két vagy három fillért adott (akkor 1 liter tej ára 6-9 fillér volt). Az összegyűjtött tojást gyalog, hátizsákkal vagy kis lovasszekékkel, illetve teherautóval szállította. Szalma vagy széna közé kosarakba, vékkába vagy nagyobb faládákba rakta. A tyúkász (kupinár) a tojást a szomszédos murántúli falvakban, Svájczban, Franciaországban, Németországban, Angliában értékesítette.

TELEPÜLÉS ÉS ÉPÍTKEZÉS

Rábatótfalu, Alsószőlőnk, Szakonyfalu út menti települések. A házak az utak, utcák mellett állnak. A szórványtelepüléseknél — Felsőszőlőnk, Apátistvánfalva, Orfalu, Kétvölgy — pedig a dombok tetején, lankáin helyezkednek el, ahol házcsoportokat képeznek. A házcsoportok lakói eredetileg egy nemzetséghez tartoztak, rokonok voltak. Az utódok legtöbbször a szülők birtokán építkeztek, majd később közeli vagy távolabbi rokon örökölte a házat. Minden házcsoporthoz neve van, többségük a birtok első tulajdonosának nevét viseli. Amennyiben ez a család kihalt vagy a rokon családok száma csökken, a házcsoporthoz annak a családnak a nevét veszi át, amelynek több háza van ott. A szlovén falvakban azonban az egyes házak, illetve családok is háznévet (lžno ime) viselnek. A család kihalásával a házneveket a nem rokon tulajdonos is örökli. A lakók egymást háznevükön ismerik, emlegetik és szólítják.

A magyarországi szlovének kezdetben fából építkeztek, majd a földfalú házak kezdtek elterjedni. A padlót döngölték, a tetőt szúppal fedték. A csontkakonty alatt a deszkaoromzatot néhol faragással díszítették. A falakat agyaggal tapasztották, s fehérre meszelték. Kívül a fal alsó részét széles sávval díszítették Tégliából már a 19. század végén is kezdtek építkezni, de tömeges elterjedése csak a 20. század harmincas éveire tehető. A legtöbb új házat az Amerikából hazatértek építették a két világháború között. Az 1960–70-es évek óta egységes típusú szerint építkeznek.

Földfalú lakóház boronafalú gazdasági épülettel

A magyarországi szlovének kezdetben füstősházban laktak, ami egy többfunkciójú lakóhelyiséget jelent, benne nyílttűzhely volt a kenyérsütő kemence előtt. A 19. század közepéig itt teleltek az állatok (disznók, tyúkok, és a szarvas jóságok) is. A pitvarból, ahova a nyitott tornácra léptek, balra és jobbra ajtó vezetett a füstősházba, illetve a kamrába. A füstősház később füstöskonyhává alakult, miután egy másik helyiségből fűthető, külső fűtésű, kályhás szobát építettek eléje. A füstöskonyha kémény nélküli helyiség volt, amelyben nyílttűzhelyen főztek. A füst az ajtó felett, a falba vagy a mennyezetre vágott kisméretű nyíláson át távozott. A döngölt agyagpadlójú helyiségben a háziasszony csak főzőskor, sütéskor és a kemence tüzelésekor tartózkodott. A család a füsttlen szobában étkezett. (Egy 1959. évi összeírás szerint még 13 nyílttűzhelyes-kemencés füstöskonyhás ház volt a szlovén falvakban.)

A magyarországi szlovének az első világháború végéig elsősorban árpakásából, kukoricából és babból, illetve káposztából és babból készült **egytálételeket** (rič) ettek, de táplálkozásukban gyakoriak voltak a kása-, a káposzta- és a burgonyáételek, a sok lisztes és tejes étel is.

A második világháború előtt munkanapokon reggel pépet, délen gánicát, este pedig sült krumplit ettek tejjél. A tűzoraít és az uzsonnát kint a mezőn fogyasztották el. Nagyobb munkák alkalmával, vasár- és ünnepnapokon ebédre **leves**, **káposztát**, **húsételet** és **málét** ettek. Péntekenként tészta került az asztalra.

Kenyeret régen **két-három hetente** sütöttek, háromkilóból 5-8 lapostetejét. A rozsliszthez egy kevés kukorica-, árpa- vagy zablisztet, illetve főtt burgonyát kevertek. Inséges időkben és rossz termés esetén pedig **szarított és őrölt búkkfakérgyet** és **kukoricacsutkát** is. Szakonyfaluban ünnepnapokon aszalt gyümölcsöt (szilvát, körtét, almát) sütöttek a kenyérbe. A kenyeret kamrában, kenyértartón tárolták.

A dagasztóteknőben maradt **vakarékat** megsütöttek és a legfiatalabb gyerekeknek adták, akit szintén vakaréknak hívtak (*posztrúnjek*). A kenyér megkezdése előtt, aljára késsel **keresztet rajzoltak**. Ha egy darab kenyér a földre esett, felvették, **megcsókolták** és megezték. A közmondás szerint „A Vid-napi kőd megeszi a kenyeret”.

Búza-, kukorica- és hajdinalisztból készültek a pépek, gánicák és málék. Csak búzalisztból pedig a leveses főzött és a vízben kifőzött tészták, valamint a sült lepénykenyér, béles, perec, rétes, illetve a zsírban kisütött fánk.

Az **eresztett pép** (*močnik*) úgy készül, hogy a kukorica- vagy búzalisztet leforrázzák tejjel vagy vízzel, belekeverik a tejbe, majd felforrallják. Reggelire fogyasztják.

A burgonyapép, **dődölle** (*dödele*) hámozott, vízben péppé főtt, tört burgonyából, kevés liszttel süritett, hagymás zsírban kisütött szaggatott étel. Ebédre vagy vacsorára ettek, nyers vagy aludt tejjel.

A **gánica** (*žgónke*, *žganjite*) készülhet hajdina- és kukoricalisztból, illetve burgonyából. A lisztet a forrásban lévő, sós vízbe öntjük, összekeverjük és a masszát főzőkanállal vagy kanállal kiszaggatjuk.

A **málé** lehet búza-, kukorica- és hajdinalisztból. A kukorica és hajdinamálét élesztővel készítik. A kukoricamáléba almát is reszelhetnek. Reggelire és ebédre fogyasztják.

Péntekenként általában **kifőtt tésztákat** esznek, mákkal, dióval, túróval meghintve. A burgonyagombócokat és burgonya metéltet pedig morzsával vagy mákkal fogyasztották. Tésztaaszúréshez az 1960-as évekig **cserep tésztaaszúrt** használtak.

A **lepénykenyér** vékonyra nyújtott, erjesztetlen sült tészta (*gibice*). Vízzel vagy tejjel leforrázva, tejjel leöntve vagy mákkal és cukorral megszórvva fogyasztják (mákosguba).

A **béles** (*pogače*, *zaunik*) kerek kovászatlan sült tészta, amely lehet répával, almával, tökmaggal töltött vagy töltetlen. Háromszög alakban szeletelik fel és ebédre fogyasztják, főként böjt idején.

A **perec** kerek, búzalisztból készült kenyérfele, melynek közepén lyuk van. Lehet fonott is. Minden lakoma és nagyobb munka szertartásos étkezésén megtalálható.

A **rétes** és a **kalácsot** elsősorban nyáron és ősszel, nagyobb munkák vagy nagyobb ünnepek alkalmával fogyasztották. A nyújtott rétest almával, mákkal, répával, káposztával, cseresznyével vagy túróval töltötték. A kelt kalácsot mákkal, túróval vagy tökmaggal.

Főzeléket nyáron és ősszel friss zöldségből, télen és tavasszal pedig savanyú **káposztából** és **répából** főznek. A káposzta a disznótoron, nagyobb munkáknál és ünnepeken állandó étel.

A **saláták** házi **almaecettel** és **tökmagolajjal** készülnek madársalátából, fejes salátából, uborkából, főtt babból, illetve főtt bab és savanyú káposzta keverékéből.

Az **italok** közül a vízen kívül leggyakrabban házilag készített gyengébb (*pikoló*) és jobb (*most*) minőségű **aimamus-tot** ittak. Ha megsavanyodott, ecetnek használták.

A szőlőművelés 19. század végi hanyatlása óta csak **kevés bort** készítenek. A **pálinkát** almából, körtéből és szilvából vagy csak szilvából égetik. Aratáskor és csépléskor **házi sört** is főztek pörkölt árpából és vadkomlóból.

A Szentgotthárd környéki szlovének viseletére a 19. században a **magyar és az osztrák-stájer viselet volt hordással**, a 20. század első felében pedig az **amerikai** (a kivándorlás miatt) és a **német** (az időnyomunka miatt). Az ünnepi viselet **korán** polgáriasodott.

Ünnepi viselet

Házi szövésű lenvászonból a 20. század elejéig készültek ruhák. Az övpántos, sűrűn **rándolt** **női szoknya lábszárközépig ért**, a szoknyához **ujjast és kötényt** hordtak. Apátistvánfalván a húzott szoknyára alul, két sorban, különböző színű zsinórokat varrtak és az aljára is került koptató.

A **férfi nadrág** szára széles, rojtos volt, a rojtok felett hímmzéssel. Lenvászon anyagát **feketere, barnára és zöldre** is festették. (A fekete festéket koromból, a barnát és zöldet pedig fakéregből és levélből főzték.) Az **ing** is házivászonból készült. Széles ujjai csuklónál gombóldóttak, az ing elől és hátul húzott volt, alul pedig betűrték a nadrágba.

A **kötény** a hagyományos női és férfi viselet része volt az 1970-es évekig. A 20. század első felében az idősebb férfiak sötétkék (fél- vagy melles) kötényt hordtak ünnepnap is. A női ünnepi kötény csipkével volt díszítve és hátul nagy masnira kötve. Az 1930-40-es évektől kétfestő anyagból is varrtak kötényeket.

A 20. század első feléig a lányok a hátukon lelógo egy vagy két **copfba** fonták a **hajukat**, s végére piros szalagot kötöttek. A férjes asszonyok a hajfonatukat kendőjük alatt **kontyba** tették a tarkójukon. Ez alatt egy maréknyi hajgombóc volt, amihez a haját fésülésnél gyűjtötték, hogy szebben álljon a kendőjük. Az idősebb asszonyok középen választékot fésűltek a hajukba, a fiatalabbak pedig simán hátra fésűlködtek. A lányok göndörítették is a hajukat.

Apátistvánfalván a két világháború közötti férjes asszonyok kendőjük alatt lenvászonból készült puha kontyfedőt, **főkötőt** hordtak. A **kendő** lehetett fej- vagy vállkendő. A **fejkendő** a szlovéneknek a hagyományos női viselet része. A 19. század első felében télen és nyáron egy-két rőfnyi **hosszú kendőt**, a második felében **tarka selymekendőt**, a 20. század első felében pedig **tarka kasmírkendőt** viseltek. Az első világháborúig csak a **férjes asszonyok** hordtak kendőt, s alatta főkötőt. A két világháború között **12 éves koruktól a lányok** is hordhattak kendőt. A nők a kendőt az álluk alatt egy vagy két csomóra, egy vagy két masnira kötötték. Nyáron tarkóra kötötték, vagy csak a fejükre terítették. **Vállkendőként** a 19. században abroszféle lepedőt, a 20. században pedig színes gyapjú vállkendőt, **berlinert** terítették magukra. A vállkendőt a **kardigán** és a **kabát** csak a második világháború után váltotta fel.

A nők a **zsebkendő** ünnepnapokon, temetéskor, misére menet a kezükben hordták. Az 1970-es évekig a pénzüket is zsebkendőbe kötötték.

A férfiak ünnepnapon **kalapot** hordtak. Szakonyfaluban virágot, tölgyfalevelet vagy színes tollat tűztek melléje, a regruták és a vőfélyek pedig díszes bokrárt.

Az első világháború előtt a **kislányok és kisfiúk** hat éves korukig hosszú ingben jártak.

Cipőt az 1960-as évekig mindenki csak **télen és házon kívül** hordott. Márciustól az első hóig meztőláb jártak kint, a házban pedig mindig.

A szlovének **nem hímezték gazdagon** ruháikat, mivel (időnyomunka miatt) sem idejük sem pénzük nem volt hozzá. A fehér lenvászon nadrágok szarát a rojt felett, a női ujjasokat, törülközőket, asztalterítőket és zsebkendőket **aszúrozással, szálvonnással** díszítették. A zsebkendőket **keresztzemes öltéssel és monogrammal** is. Az 1960-70-es években az asszonyok falvédőket is hímezték keresztzemes és **láncöltéssel**.

Nagymosáshoz **párukádat** használtak. A nagy **fakádat** vagy **cserepedényi** lenvászon terítővel takarták le, amelybe hamut tettek. Ezt öntözték forró vízzel napjában többször. A kád alján lévő lyukon engedték le a vizet, amit újból a hamura öntöttek. A kimosott ruhát, ágyneműt a pataokban vagy a **tókában** (mesterséges, esővízgyűjtő tó) még kiöblítették és **mosólapickával** sulykolták.

A **vasalás** eszközei a **mángorló** és a vasaló voltak. Az ágyneműt és a törülközőket az 1960-as évekig mángorlóval simították, vagyis **hidegen** vasalták. A ruhákat fa fogantyús, vastalpu vasalóval **melegen** vasalták. Ezek színes vagy vasbetétes vasalók voltak, melyeket a tűzhely lapján melegítettek fel.

CSALÁD, ROKONSÁG, TÁRSADALOM

A magyarországi szlovén **családokban** több generáció is él együtt, de ez nem az úgynevezett „**zadruga**” (**nagycsalád**), amelyet a szlovén nép csak a koraközépkorban ismert.

A **rokonság** másodízig (második unokatestvérig) számít közelinek, a harmad-, negyedikől már távoli a rokonság, amit már nem tartanak. Ha a keresztiszülő nem vérokonok, akkor nem számítanak igazi rokonnak. A magyarországi szlovéneknek a hangsúlyosabb az egyoldali, anyagi leszármazás számontartása. A **legfontosabb rokonok az anya nőtestvérei**.

A magyarországi szlovének **névadási szokására** jellemző, hogy az egyénnek vezetékneve, keresztnéve mellett **háznéve** és **ragadványneve** is van. A leggyakoribb vezetéknevek: **Bajtek, Gyécsek, Sulics, Skaper, Mukics, Ropos, Csuk**.

Szakics, Rogán, Doncsicz, Merkli, Domiter, Holecz, Császár. A keresztnevek között a leggyakoribbak a Mária és az Anna, a József és a Ferenc.

Az emberek háznevükön ismerik, nevezik és szólítják egymást. A ragadványnevet valamilyen tulajdonság alapján kapják és lehetnek becézések, neveltségek vagy sértések. Az utóbbiakat csak a megnevezett távollétében használják.

JÁTÉKOK

A gyerekek játéka a század elejétől a második világháborúig nagyon szerények voltak. A kislányok rongybabával, a fiúk rongylabdával játszottak.

A pörgőtűt a varrócérna faorsójából készítették. A kartonból kivágott emberke kezét, lábát cérnával mozgatták. A fiúk bodzafasípot és puskát faragtak maguknak. A szabadban labdával, agyaggyöcskékkel játszottak és bújócskáltak.

A NAPTÁRI ÉV SZOKÁSAI

A szlovéneknél december 6-án nem Mikulások jártak a házakat, hanem **ijesztgető alakok** (*miklauške, norci, bohottje*). **Mikulásjáraskor** idősebb legények és nős férfiak öltöztek rongyos, kifordított bundába és nadrágba, derekukra hosszú láncot kötöttek, arcukat álarcokkal fedték el. Korommal bekent kezükben fűzfavesszőből font **korbácsot** tartottak. Este keresték fel azokat a házakat, ahol tökmagköpesztés vagy tollfosztás volt. Láncokkal **zörögtek** és a lányokat kergették. A rossz gyerekeket megverték, a jókat dióval és cukorral ajándékozták meg.

Luca napján tilos az asszonyoknak varniuk és fonnuk, csak férfi kalappal a fején jöhet a házhoz nő vagy férfi, különben a tyúkuk nem tojónak a következő évben. *Leülniük sem szabad*, mert sok kotlós lenne. A férfiaknak néhány tűzrevaló aprófát kellett hozniuk és *kántálásai bőséget kívánniuk* a következő évre, mint a lucázóknak. A **lucázók** 9-10 éves kislányok voltak. Hármasával jártak házról házra a tyúkuk és más állatok, valamint az emberek *termékenységi kántáltak*. A konyhába tűzrevaló fával vagy szalmacsomóval léptek be, ott letérdelve mondták el köszöntőjüket egy matyánk és üdvözlőleg kíséretében.

„Kokodák, kokodák, aj vaši kokouši teuko djašec znanšjo, kak po poui kaménje. Vaša iža aj teuko pénes má, keuko zvezde geste na nébi, vaše krave aj teuko mlejka dajo, keuko vodé geste v Rábi, vaš sin aj tášega má kak šrd, čer pa iše veuke cecke, kak péč!”

„Kotkodák, kotkodák, annyi tojást tojjanak a tyúkjai, amennyi kavics van az úton, annyi pénzük legyen, mint égen a csillag, tehenüknek annyi teje legyen, mint a Rábában a víz, a fiuknak akkora legyen a micsodája, mint a nyomórúd, a lányuknak akkora legyen a melle, mint a kemence!”

Ajánlékba tojást és pénzt kaptak. A tűzfával (Rábatótfaluban) december 24-én (karácsony bójtjén) perccet sütöttek, máshol karácsony napján égették el.

A télközponti ünnepkör alakjai a **lucalakoskodók** is. December 13. előestéjén a Vas megyei szlovén otthonokat két-három, fehér lepedőbe burkolt, asszony vagy leány kereste fel. Arcukra fehér harisnyát húztak. Fehér kesztyűs kezükben meszelőt és meszes fazekat vagy kannát tartottak. Amikor beléptek a házba, mindenkit be akartak meszelni. A gyerekeknek imádkozniuk kellett, különben a *Lucák* elvitték volna őket. Bort vagy pálinkát kaptak, amit szalmaszállal ittak.

A titokzatos erők segítségével ezen a napon a *jövendőbeli* férjjel kapcsolatban lehet jósolni, s az *időjóslás*nak is jelentős napja volt. Az asszonyok **hagymakalendáriumot** készítettek. Tizenkét hagymalevelet megszórtak, mindegyik egy-egy hónapot jelképezett. Amelyikben elolvadt a só, arra a hónapra a következő évben sok *eső* jósoltak. Ezen a napon kezdtek el készíteni a férfiak a *lucaszéket* is, amit karácsony bójtjéig fejeztek be. Ha szenteste az éjféli misén fölálltak rá, úrfelmutatáskor látták, hogy a faluban ki a boszorkány. Az az asszony, aki visszafele néz.

A *Luca* név nem volt kedvelt ezen a vidéken. Ezzel a névvel csúfolták az asszonyokat (*stara Licija* = vén Luca!).

A szlovének a **betlehemezést** a magyaroiktól tanulták el. Felsőszőlőnkön mondandójukat a *Mennyből az angyal* című éneket le is fordították szlovénre. Apátistvánfalván — az erdélyi magyarokhoz hasonlóan — *áldarcol* is hordtak.

Z néba je prišeu
dóli k vam ángeu,
pastirje, pastirje!
V Betlehem naj bi
šli ino vidli,
dejtece, dejtece.

Mennyből az angyal
lejött hozzátok,
pásztorok, pásztorok!
Hogy Betlehembe
sietve menvén,
lássátok, lássátok.

A **karácsony bójtjét** (december 24.) bójtöléssel töltötték. Ebédre bablevest, tökmaggal töltött bélest, főtt aszalt szilvát, körtét és almát ettek. Közben az *asztal alati boroka és tölgyfaágat égettek különböző magvak és ekevas között*. Az ajtókat és az ablakokat örökzöld ágakkal díszítették (Szakonyfalu). Ezen a napon **asszonyok nem jöhettek** a házhoz, mert szerencsétlenséget okoztak volna. Ez ellen úgy védekeztek, hogy a *szomszédság férfi tagjai korán reggel kölcsönösen köszöntötték egymás családját*.

Az **újévköszöntők**: újév napján kora reggel verses *köszöntőt mondanak, korbácsolnak és vízzel hintenek*. Felsőszőlőnkön a kislányok és férfiak hideg vízbe mártott fenyőággal hintik meg, a többi faluban fonott korbáccsal „verik

meg” a lányokat és az asszonyokat. A köszöntővel jó egészséget és bőséget kívánnak az új esztendőben.
„Zdravi bojte, friški bojte, v eton nouvon leti! Dosta krija, dosta vina, še za volé! Dušno zveličanje pa največ!”
„Egészségesek, frissek legyenek ez új esztendőben! Sok kenyeret, bort, mindent bőségben! Leginkább pedig lelki üdvösséget!”

Vízkereszt (január 6.) napján vizet visznek a templomba szentelésre. Adott esetben ezzel hintik meg otthon az elhunytat. Adománygyűjtés céljából „háromkirályok” jártak házról házra. E nappal veszi kezdetét a **farsang**.

A **háromkirályjárás** szokását eredetileg idősebb férfiak, majd kislányok, Szakonyfaluban kislányok is gyakorolták. A *kántálók* vízkereszt napján házról-házra jártak. Hétköznapi ruhájukra piros, fehér és zöld krepp-papírból készült köntöst öltöttek, amelyeket madzaggal átkötöttek. Fejükre *papírkorona* került, melyet Nap, Hold és csillagok, néha papírszalagok is díszítettek. Kezükből *botra tűzött csillagot* vittek. Kívül, az ajtó előtt elénekelték egy - a 16. században már ismert - szlovén *dalt a háromkirályokról*, mely az imakönyvekben a mai napig fennmaradt. Az ének után bementek a házba, ahol ajándékok (pénzt) kértek és kaptak. A háromkirályjárás diákszokásként keletkezett a 16. században, és a nép hamarosan átvette mind a szlovén, mind a magyar etnikai területen.

A **betlehemesek** és a **háromkirályjárás** résztvevői eredetileg idősebb férfiak voltak, az újévet pedig fiatal legények köszöntötték. A kántálás szokását az első világháború után a gyerekek vették át. Kislányok kezdtek kántálni, a háromkirályjárást kislányok csak Szakonyfaluban végezték. A *lucázás* szereplői mindig gyerekek voltak.

Faşenek és Lénka

Húshagyókedden kellett mákot vetni, hogy ne legyen férges, valamint ültetni való kukoricát morzsolni, hogy a varjak meg ne egyék. Este az öregek és a fiatalok kocsnába mennek, hogy **vastag répaért és magas lenért táncoljanak**. Éjfélkor be kell fejezni a mulatságot. Régen fehér lepedőbe öltözött „**Hamvazófehérek**” (*Papanice* = *Hamvazószerdák*) mindenkit bekentek korommal, mivel elkezdődött a bójt.

A 20. század közepéig a magyarországi szlovének főként farsang idején **házasodtak**. Ha a faluban karácsony és hamvazószerda között senki sem házasodik meg, akkor a fiataloknak farsangvasárnap „büntetésből” **rönkhúzást** kell rendezniük. A **rönkhúzás** az erdőben kivágott fenyőággal kötött *mókaházasság*, melynek során a rönköt farsangi és egyéb alakoskodók kíséretében a faluba húzzák. A rönköt vőfélyné és koszorúslánynak öltözött legényeknek és leányoknak kell húzniuk. Rajta menyasszonynak és vőlegénynek öltözött leány és legény ül. A mókaházasság után a rönköt elárvarezik. A pénzt bálra és a költségekre fordítják. A rönknek elsődlegesen termékenységarázsló szerepe volt. A szokást a Vas megyei szlovének és magyarok az *ausztriai németektől vették át*. A szlovéneknek az első rönkhúzás 1904-ben volt Orfaluban, majd ezt követte 1909-ben a rábatótfalui.

Nagyszombaton máglyák, **tűzek égnek** este a dombokon. A máglya mellett a fiúk durrogatnak, harmonikán és gitáron játszanak, énekelnek és tréfálkoznak az emberek. A második világháború előtt a felnőttek glázi mozsárgyűléssel durrogattak, és az idősebbek is összegyűltek a máglyáknál. Ma a gyerekek és a nagyobb fiúk pléhdobozban fejlesztett karbidgázzal durrogatnak. A zajkeltés mágikus eszköz a tél, a **gonosz szellemek elűzésére**.

Húsvétvasárnap reggel élelmet (sonkát, tojást, tormát, perccet) vittek a templomba szentelésre. Ebéd után mágikus eljárásra került sor. A gabonaföld minden sarkára tűztek egy virágvasárnap megszentelt **barkát**, miközben **bő termésért fohászkodtak és jégverés ellen kértek oltalmat**. (Bő termésért karácsony bójtjén és Márk napján is fohászkodnak a gabonaföldnek a négy égtáj irányában) A keresztanyák **hímes tojással** ajándékozták meg keresztgyerekeiket. A Szentgotthárd környéki szlovének hímes tojásaikat általában **geometrikus, stilizált és természetes** motívumokkal díszítették. Ósrégi a **mágikus kereszt és a svasztika**. A főbb motívumok szerint a szlovén hímes tojások: *gereblyések, levelesek, szívések és tulipánosak*.

Szent György napján Rábatótfaluban az ablakokba és ajtókbá **zöldellő és virágzó ágakat** tűzdeltek, a trágyadombra pedig egy nyírfát állítottak. Így védekeztek a boszorkányok ellen.

Májusfát a kereszténység előtt időskén a fák újjászületésének tiszteletére állítottak. A kereszténység idején a májusfa (*baum, borec, plojek, májpán*) a **szerelem, a tisztelet és a vidámság jelképe** lett. A legények május elseje előtti estén vagy éjjel állították a lányoknak és a kocsnáknak elé. Az erdőben kiválasztottak egy 15-20 méter magas lucfenyőt, amelyet gyalog, szekérrel vagy ketelaligával szállítottak el. A törzsét lehántották, a hegyét színes szalagokkal díszítették és egy liter bort kötöttek rá. Május 31-én vagy június 1-én döntötték le. A fenyőfából létrát vagy szekéroladt készítették.

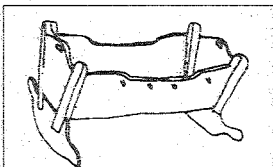
Pünkösdi napján az iskolás fiúk és lányok az 1930-as évekig a réten ünnepelték a pünkösdi ünnepeket. Korán reggel kihajtották az állatokat a legelőre és **ostoraikkal pattogtattak**. Aki későn kelt, azt „**pünkösdi korszónak**” (*risauska pütra*) csúfolták. A lányoknak már napfelkelte előtt meg kellett **mosakodniuk a harmatban**, hogy szépek legyenek.

A nyári napfordulót – **Szentiván napját** – a szlovének is **tűzgyújtással és tűzgrással** ünnepelték meg. Akit megérintett a láng, még abban az évben megházasodott. A néphit szerint Szentivánéjen – akárcsak szenteste – **hallani lehet az állatok beszélgetését**. Ehhez az embernek, tudtán kívül, csodatévő páfránymagot kell magánál tartania.

Mindenszentek napján répával és tört tökmaggal töltött **bélest és vizet** készítek éjjelre az asztalra az ősök haza-térő lelkecskéinek. E célra a péknél is vásároltak egyujnyi széles **kalácsot** (*hájligeštrici*).

AZ EMBERI ÉLET FORDULÓI

Az **újszülöttre** fürdetéskor először pár csepp vízzel **keresztet hintettek**, ami keresztelésnek számított hirtelen halála esetén. Fürdetés után a fiút női szoknyába, a lányt férfi ingbe csavarták. Ezzel akarták megtevesztetni a gonosz szellemeket, hogy ne tudják megmontani a gyereket.

Talpas bölcös

A csecsemő talpas vagy állványos **bölcösben** (*zibala*) aludt, amelyet három ujnyí vastag pólyakötővel kötöttek át. A szemverés, a frász és a lidérc ártalmaitól különféle rontáselhárító eljárásokkal védtek. Rábatőfaluban az újszülött esküadrt köldökét a zöld rétre dobták, hogy a gyermek gyorsan és egészségesen nőjön fel, mint a fű.

A **leánynézés** Miklós napján történt, amikor a **legény három almát** kínált választottjának, mondván: „**Aranyozza be az életünket!**”. Ha a leány elfogadta az almát, ez azt jelentette, hogy beleegyezett a házasságba. Ezután mehetett a **legény leánykérőbe** leendő esküvői tanújával vagy tanúival.

Az **eljegyzésre** a legény egy perecet és egy liter bort vitt magával. A menyasszonynak **egy marék pénzt szórt az ölébe és kezét fogtak**. Ezzel és a pereccel, valamint bor közös elfogyasztásával erősítették meg a szerződést, amit a leánykéréskor kötöttek. A második kihirdetés után a menyasszony keresztanyjával vagy bérma keresztanyjával, illetve egyik idősebb nőrokonával **jár ajándékot gyűjteni** (*podaraj odi*) házról házra az egyházközség összes falujában. A második világháború előtt **lent és tojást, majd tojást és pénzt kaptak, ma csak pénzt kapnak**. A két világháború között botra kötött fehér vagy tarka kendőbe, majd cekkerbe gyűjtötték az ajándékokat. A lencsözt azután a menyasszony megfonta és a takácshoz vitte, amiből vásznat szőtt a leendő háztartás számára. A tojást a lakodalomban használták fel, vagy eladták a szentgotthárdi piacon. Eredetileg a szokás célja gazdasági gondok enyhítése volt, ma közösségi összetartó szerepe van.

A **vőfély** (*zväč, družban*) a vőfélykönyv humoros szövegével hívta meg a vendégeket a lakodalomba. Kalapját roz-maring, aszparágusz vagy papírvirágokból készült **bokréta** (*korina*) díszítette. Kezében színes (**fehér, kék, rózsaszín**) szalagokkal díszített tükés botot, vagy a végén fagömbbel vagy virágcsokorral és színes szalagokkal, tarka kendőkkel díszített tükés **vőfélybotot** (*roudječ*) tartott. A színes szalagokat a házaknál kötötték a botra.

A vőfély oldalán két **kulacs** íógott, egyikben bor volt, a másikban kása, mellyel az úton és a házban kínálta az embereket. Az első világháború előtt pisztolya is volt, amellyel annyi lövést adott le a ház előtt, ahány vendéget hívtak onnan a lakodalomba. Az első világháború előtt a lakodalom először a menyasszony, majd a vőlegény házánál zajlott. Szegényebbeknél csak az egyikükénél, s az éjjeli vacsora száz tojásból, kemencében sült rántotta (*cvrtina*) volt, melyet kuglóf, fánk, rétes és perec követett.

A 19. század végén Felsőszőlőn és környékén még szokás volt, hogy a **temetéskor** az asszonyok szövegesen siratták el férjüket vagy fiukat, a lányok pedig anyjukat. A **sírató** szövegéből megtudható, mi volt a feladata a gazdának, fiának és az anyának a családi munkamegosztásban:

„... Mihez kezdünk most, hogy élünk majd? Ki teremti elő nekünk a kenyeret, ki szántja fel a földjeinket, ki fog vetni, ki fogja lekaszálni a rétet, ki fog szép nadrágot hordani, ki szerez szövet nadrágot; ki kel fel korán, ki keleti a családot; ki tapossa le a harmatot; ki szerzi be nekem a fát, ki fuvarozza haza a tülleveleket; ki tartja rendben a disznóinkat, ki veszi meg őket; ki fogja a marháinkat, teheneinket fésülni, etetni; ki fogja felnevelni a gyerekeket; öltöztetni; ki fog engem etetni; ki fog nekünk szecsakát vágni...”

A sírató végén az özvegy köszönetet mondott a temetés résztvevőinek, hogy férjét elkísérték utolsó útjára és mindenkit meghívott a halotti torra.

A 20. század elejéig csak a tehetősebbek, később már mások is állítottak **fa, öntöttvas vagy kő sírjeleket**. Az öntöttvas kereszteteket feketére és ezüstre festettek, feszülettel, Máriával és angyalokkal díszítették. Az elhunyt neve szögletes vagy ovális táblára került. A kő sírmelekre szívet, feszületet vagy keresztet véstek vagy rajzoltak. Ha az elhunyt fiatal legény vagy leány volt, akkor rozmaringot. Néhány sírjelen fénykép is van. Az 1960-as évekig a legtöbb sírmeleken szlovén nyelvű volt a felirat.

A temetés alatti ritmikus harangozást – a **harangütést** a magyarországi szlovének is ismerték, ami szlovén sajtós-ság. A harangütők a templomtoronyban két haragnak a széléhez ütögettek annak nyelvét felváltva, a harmadikkal pedig egyenletesen harangoztak. Az 1960-as évekig csak a módosabbak rendeltek **harangütést** (*klonckanje*) temetéskor,

az 1970-es években már majdnem mindenki. A nyolcvanas években a szokás kihalt, mivel villanyárammal kezdtek harangozni.

NÉPHIT

Mint Európa legnagyobb részén, a magyarországi szlovén falvakban is hittek abban, hogy minden háznak saját **házikigója** (*i ina kača*) van. A hiedelem szerint a régi boronaházak fafájában lakott. Éjjel hallani lehetett a hangját, amely az óra ketyegéséhez hasonlított. A házikigó **óvta a házat a bajtól**. Ha valaki megölte, ő is meghalt, vagy elpusztultak az állatai. A szláv néphagyományban a házikigó ugyanis az **ősök lelkének a megtestesítője**, ezért nem szabad megölni. A szlovének különbséget tesznek a nőstény (*kača*) és a hím (*káč*) kigyó között. A hím kigyó fején koronát visel. Ha fürdik, leteszi, s aki ellopja, gazdag lesz.

A magyarországi szlovének a **vilamlás és mennydörgés** istenének nevét a szláv mitológiából a „**Jecsapott a Parün**” (**belecsapott a villám** = *Parün je vđaro*) kifejezésben és a kövirózsa elnevezésében (*parünovo perge* = *Perun tola* , lat. Sempervivum tectorum) őrizték meg. Ezt a növényt a zsúptetőkön tartották, hogy ne csapjon belé a villám.

A **sorstündérek** (*sojenice, rojenice*) női démonok, akik a gyerek születésénél megjósolják annak sorsát. Hármasban jelennek meg az asztal alatt, amelyre egy egész kenyeret és egy pohár vizet kell nekik készíteni. Senki nem láthatja vagy hallhatja őket, csak a koldusok és a szolgák. Emléküket népmesék is őrzik.

„Amikor az asszony gyermeket szül, a sorstündérek eldöntik, milyen sorsa lesz a gyermeknek.

Miközben az asszony várta gyermekét, jött egy koldus, aki talán maga az Úr volt, és azt mondta:

– Tegyetek az asztalra egy egész kenyeret és egy pohár vizet!

Amikor a gyermek megszületett, az ördög kopogtatott az ablakon, és mondta:

– Adjátok ki nekem!

A kenyer megelépett az asztalról az ablakba, és megszólalt:

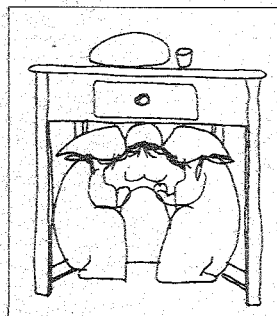
– Amikor annyit szenvedsz, mint én, akkor megkapod tőlem, előbb nem!

Így a gyermeknek az ördög nem ártott.

Ezért, ha az asszonyok gyermeket szünek, tegyenek egy kalács kenyeret és egy pohár vizet az asztalra,

mert akkor a sorstündérek nem jósolhatnak rossz sorsot a gyermeknek.

Csak hogy az asszonyok elfelejtették már, hogy így kell cselekedniük.”

Sorstündérek

A **lidérc** az embert éjjel álmában fojtogató természetfeletti lény. A házba a kulcslyukon keresztül jut be, és a felnőttek mellett nyomja macska képében. Ezért lehet elkergetni „**cicc, cicc**” (*mujc, mujc*) szavakkal. Ha az újszülöttnak megduzzadt a melle és tej csöpögött belőle, azt gondolták, hogy a **lidérc** (*šnjáva, skišnjáva*) szopta meg. Ez ellen úgy védekeztek, hogy a bölcösbe **biztosítótűt, pipát vagy cigarettát** tettek. A kulcslyukat ronggyal betömtek, az ajtóra pedig faszénnel három keresztet rajzoltak. A néphit szerint a **hetedik lányból** lett lidérc.

A **boszorkányok és varázslók** (*čaralice, comparnice, čalejrge*) az ördög-*gel cimboráló nők és férfiak, akik az embereknek és az állatoknak ártanak*. Legtöbbször varangyos békává változnak, de galambbá soha. Ha valaki boszorkány vagy varázsló akar lenni, el kell mennie egy olyan helyre, ahol a harangok nem hallatszanak. Ott agyon kell ütnie és meg kell nyúznia egy fekete macskát, majd minden csontját háromszor le kell nyalnia.

A **garabonciás** (*črne šaule dijak*) a boszorkányokhoz hasonlóan az ördög-*gel cimborált*, vihart és jégesőt csinált, káros tevékenységét meg kellett akadályozni. Ha egy házhoz betér, tejjel kellett kínálni. A garabonciások – a néphit szerint – olyan diákok voltak, akik túl sokat tanultak és ezért megzavarodtak.

A **szemverés** nézéssel, szóval való rontás, illetve annak következménye. A néphit szerint az (az asszony vagy férfi) tudott **szemmel verni** (*zvörčiti*), akit az édesanyja három nagypénteken át szoptatott. A boszorkányok szemverése ellen úgy védtek a gyerekeket, hogy az ajtó elé keresztetett seprő alá kihűlt parazsot raktak, illetve vastárggyal érintették meg a gyereket.

A **frász** (*starje*) az újszülött vagy gyerek ijesztőtől kapott fejfájása, amit János napon szentelt borral hintett kereszt-tel gyógyítottak.

Mind egyik szlovén községben található néhány, iskolai füzetekbe kézzel másolt **jövendőmondó Szibilla-könyv**. Ebben Szibilla (*Šibila*) a világ vége előtti napokról, az antikrisztus eljövételéről, az ítélet napja előtt bekövetkező csodákról jövendöl. A jövendőlés annyira népszerű volt, hogy úgy idéztek belőle mint a Szentírásból. (*Szibilla könyv* vagy *Mihálda, Saba királynője, a XIII. Szibilla jövendölése. Németből szlovénre fordította Gáspár Alajos Felsőszőlőn.* *Leirva 1884 évben, Szabolc Lujzli.*)

A **jóslásra** legkedvezőbb napok a Luca napja és karácsony böjtje, a péntek és a hónap 13. napja voltak. Luca napjának előestéjén például a lányoknak férfi alsónadrágot kellett tenniük a párnájuk alá, hogy a jövendőbelijükkel álmodjanak.

Majdnem minden népszokás fontos eleme a **zene**, mely ritmikájával és dallamával végigkíséri az embert születésétől haláláig. A zenélés, **ének**alkalmi voltak: a közös ünnepek (keresztelő, lakodalom stb.) és munkák (tolifosztás, tökmagköpesztés stb.). A dallamban a **dúros** hangnem a domináló. A szlovén népdalok többnyire **két- vagy háromszólamúak**. A ritmusban gyakori az öttágúság, ami általános szlovén jellegzetesség. A lakodalmi és kántáló énekek, katonadalok, tréfás dalok, siratók mellett legtöbb a szerelmi dái.

A **néptáncokat** ma csak az idősebbek és a néptánc-csoportok táncolják. Osztrák eredetűek a *stájeris* és az *ajncvadráj*, a *Rejzka* és *Rozinka* pedig társastánc jellegű.

A **népmesékben** tündérek, sorstündérek, grófok, királyok, elátkozott királyfiak, királylányok, jóságos öregemberek és öregasszonyok, az embereknek kedveskedő állatok, kígyók, táltosok szerepelnek. Gyakori alakok még a különböző képekben megjelenő ördögök, gonosz boszorkányok és varázslók, vérszomjas sárkányok és rablók. A magyar mesékből átvették a „*még ma is élnek, ha meg nem haltak*” befejező formulát. Megtalálhatók a nemzetközi motívumok is: a **3-as**, a **7-es**, a **9-es** és a **12-es** számok, a harmadik, legkisebb fiú meghatározó jelentősége, és hogy csak a harmadik próbálkozás sikeres. A tündérmesékben a cselekményt varázsszerek és természetfeletti erők mozgatják, amelyek megmen-tik és sikerre viszik a hőst.

A **népi imák** közül az egész Európában elterjedt, a Jézus szenvedéséről szóló „Arany Miatyánk” változatai a magyarországi szlovének körében is ismertek (*Ima Jézus szenvedéseiről*). Az ima evangéliumi jelenetek és népdalok motívumaiból keletkezett.

A **közmondások** elsősorban az időjárással kapcsolatosak. Az emberek megfigyelték a nap, a hold, a csillagok állását valamint az állatok és növények viselkedését, a különböző időjárási jelenségeket meghatározott napokon vagy évszakokban, hogy tudják, mikor a legkedvezőbb az időjárás a mező munkához. A megfigyeléseket közmondásokba tömörítették, például:

Ka mali traven pokrni, tisto velki traven zej. (Amit március megtermel, április megeszi.)

Vidova megl krüjovi gédec. (A Vid-napi kőd megeszi a kenyeret.)

Kukši je vüzen, božič ali post, takše de leto. (Amilyen a húsvét, karácsony és a böjt, olyan lesz az év.)

Késna grmanca, rani glád. (Késői dörgés, korai éhség.)

A **népművészet** köréből jellemzőek az üvegfestmények, álarok, vésett díszítésű ácsolt ládák, kanáltartók, kerámiaedények, jármok, rokkák, fonott edények, papírvirágok stb. A mai napig fennmaradt néhány hagyományos motívum a húsvéti hímes tojások díszítésénél.

INTERETNIKUS KAPCSOLATOK

A Szentgotthárd környéki szlovének a környező népek közül a **magyarokkal** voltak a legszorosabb kapcsolatban, hiszen több mint ezer éve élnek velük együtt. *Közös kulturális elemeket* elsősorban az anyagi kultúrában fedezhetünk fel, mivel azt elsősorban a földrajzi, történeti körülmények határozzák meg. Így például: a *szoros településtípus*, a *hagyományos lakóházak és gazdasági épületek*, az *emeletes gabona- és élelemtároló építmény (kásu)*, a *pannon nyereg- tetős, geometrikus díszítésű ácsolt láda*.

A történeti Vas megye magyar és szlovén lakossága egyaránt ismerte a *hájdinát*, és a hántoláshoz használt *mozsa- rat*, *kézimalmot* és a *kása* ételek készítését. Vászonneműek alapanyagához pedig inkább *lent* természetek, mint *kendert*.

Az azonosság és különbözőség legszembetűnőbb a **19. századi viseletben** volt. A folklórban kevesebb az azonos elem, mivel a szellemi kultúra inkább kötődik az etnikumhoz. A legtöbb közös vonást a szlovén és a magyar *népmesékben* fedezhetjük fel, bár ezek a motívumok a többi európai nép meséiben is megtalálhatók.

Az egymás szomszédságában élő szlovének és magyarok népi kultúrájában megtalálható interetnikus elemek nemcsak a közös földrajzi, történeti környezetből, hanem a **közös európai kultúrából is fakadnak**.

Artikulus helyek = azok a magyarországi községek, melyekben az 1681. évi XXVI. törvények (artikulus) szerint a protestánsok istentiszteletüket szabadon gyakorolhatták. Érvényét csak az 1790/1. évi XXV. törvények törölte el.

Ciszterciák = szerzetes rend, Szent Benedek rendjének egyik ága. Szent Róbert alapította 1098-ban Citeauban. Magyarországra III. Béla hívta őket. Rendi öltözetük színe fehér, fekete skapulárral.

Etnikum = gör. *ethnos*, nép

Gyepűelve = a gyepű mögötti terület. A gyepű a magyar honfoglalás után kialakított mesterséges országvédő határsáv.

Karantánia = az alpesi szlávok/szlovének legrégebb, 120 évig önálló, államalakulata

Karintia = tartomány a mai Ausztriában

Krajnai szlovének = osztrák történeti tartományban élő szlovének 1918-ig

Metód = Cirillel együtt a szlávok apostola, a szláv írásbeliség és istentiszteletek megteremtője volt

Néptöredék = egy más államban (pl. Szlovéniában) többségben élő néphez tartozó kisebbség, mely a politikai határon közvetlenül érintkezik az anyaországgal

Patriotizmus = a politikai közösséggel és a hozzá tartozó területtel, a hazával való érzelmi jellegű azonosulás

Stájerország = Magyarország nyugati szomszédja, szlovének és németek lakta tartomány a Habsburg birodalomban 1918-ig, utána német része Ausztria, szlovén része Szlovénia tartománya lett

Szörvány = kisebb-nagyobb csoportokban megtalálható egész Magyarország területén

Trianon = az első világháborút lezáró Párizs környéki béketárgyalások színtere, a versailles-i Kis-Trianon palotában írták alá a Magyarországgal kötött békeszerződést (1920)

Vasfüggöny = Nyugat-Európa és a volt szocialista országok között húzódó drót kerítés, határázár az elnevezés alapja. Ezzel jelképezik a személyek szabad utazását és az eszmék szabad áramlását képező politikai akadályt.

Volksbund = a Magyarországi Németek Népi Szövetsége (1938-1945) A náci Németország legyőzése után megszűnt.

AJÁNLOTT IRODALOM

Angyal Endre: A vend kérdés. In: Dunántúli Tudományos Gyűjtemény. Budapest, 1972. 269-291. o.

Gazda Anikó: Vas megye szlovének lakta településeinek települési és építészeti sajátosságai. In: Műemlékvédelem, 1967. 1. sz. 21-30. o.

Halmos István - Lányi Ágoston - Pesovár Ernő: Vas megye tánc- és zenéi hagyományai. Szombathely, 1988. 33-36., 137-142. o.

Kozár Mária: A Szentgotthárd környéki szlovének. In: Pável Ágoston Múzeum Szentgotthárd. Szombathely, 1985. 15-21. o. (Vas megyei múzeumok katalógusai; 119.)

Kozár Mária: Pável Ágoston - néprajzkutató és múzeumszervező. Kiállítás születésének 100. évfordulóján. Szombathely, 1986. (Vas megyei múzeumok katalógusai; 123.)

Kozár Mária: Felsőszőlők. Szombathely - Ljubljana, 1988.

Kozár Mária: A szlovén plébániák történetéből. Felsőszőlők, 1995 (kiállítás-vezető)

Kozár Mária: A magyarországi szlovének néprajzi szótára. Monošter - Szombathely, 1996.

Krajczár Károly: Rába menti szlovén népmesék. Budapest - Murska Sobota, 1990.

Lukács István (szerk.): A vend kérdés. Budapest, 1996.

Mukics Ferenc-Székely András Bertalan: Két nép hű fia. Beszélgetések Pável Ágostonról. Bp.-Szombathely, 1986.

Novak, Vilko: Magyar néprajzi irodalom a szlovénekiről. In: Ethnographia, 1985. 4. sz. 543-550. o.

Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei. Szombathely, 1976.

Pável Ágoston válogatott műfordításai és versei. Szombathely 1986.

Stipkovits Ferenc: Szlovének a Rábamentén. Celldömölk, 1994.

Székely András Bertalan: A Rábától a Muráig. Budapest, 1992.

